

<https://ssoss.ui.ac.ir/?lang=en>

Strategic Research on Social Problems

E-ISSN: 3041-8623

Vol. 15(3), 81-106

Received: 05.10.2025 Accepted: 06.12.2025

Research Paper

Hopefulness among Student-Teachers: Definitions, Indicators, Barriers, and Strategies

Mazhar Babaee*

Department of Educational Sciences, Faculty of Primary Education Farhangian University, Tehran, Iran
m.babaie@cfu.ac.ir

Negin Ghorbani

Department of Educational Sciences, Faculty of Primary Education Farhangian University, Tehran, Iran
neginghorbani8181@gmail.com

Introduction

In recent years, escalating economic pressures and psychological stressors have led many students to feel increasingly indifferent or hopeless about their futures. This state of despair can result in harmful thoughts, including suicidal ideation, making the concept of student hope a crucial area for psychological and educational inquiry. While student life offers opportunities for growth, it also generates tensions that threaten motivation and a sense of purpose. Existing quantitative studies often assess hope through numerical indicators or standardized scales. However, the internal mechanisms, by which hope is formed—encompassing its emotional, cognitive, and experiential dimensions—remain underexplored. As a result, educational interventions aimed at fostering hope frequently lack conceptual depth. To address this gap, the current qualitative study sought to explore and elucidate the meanings, characteristics, obstacles, and solutions associated with hope from the perspective of students at Farhangian University in Kurdistan Province for the academic year 1403–1404. By analyzing students' lived experiences and linguistic expressions, the research aimed to uncover the subjective foundations of hope and support the development of sustainable strategies to nurture it in both academic and professional contexts. The study was motivated by observations from both researchers—students and professors actively engaged in university life—who had noted a growing sense of hopelessness among their peers due to economic difficulties and personal pressures.

Research Questions

1. What meanings and characteristics does hope hold from student's perspective?
2. What obstacles do students encounter in building or maintaining hope?
3. What practical solutions and strategies can foster hope among student teachers?

Materials & Methods

This research employed an interpretive qualitative paradigm, utilizing inductive qualitative content analysis. Data were collected through semi-structured interviews with 25 participants (17 female, 8 male) enrolled in Primary Education and Education of Children with Special Needs programs. Participants were selected through purposive, criterion-based sampling, requiring prior contemplation of the

subject and voluntary consent. Data collection continued until theoretical saturation was reached.

The interviews included open-ended questions exploring 4 dimensions: meanings, characteristics, barriers, and strategies related to hope. The data were systematically transcribed and analyzed over several coding stages:

1. Data Preparation and Organization – Transcription and numeric coding
2. Preliminary Review – Repeated readings for familiarization with the data
3. Open Coding – Identification of meaningful phrases (semantic units)
4. Axial Coding – Clustering conceptually similar codes into subcategories, such as internal and external factors affecting hope

*Corresponding author

Babaee, M., & Ghorbani, N. (2026). Hopefulness among student-teachers: Definitions, indicators, barriers, and strategies. *Strategic Research on Social Problems*, 15(3), 81-106. <https://doi.org/10.22108/srsp.2025.146879.2161>

3041-8623/ © University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<https://doi.org/10.22108/srsp.2025.146879.2161>

5. Selective Coding – Synthesizing subcategories into main themes:
 - Meanings and characteristics of hope
 - Obstacles (internal and external)
 - Solutions and strategies for strengthening hope
6. Constant Comparison and Theoretical Saturation – Ensuring conceptual integrity throughout the analysis
7. Validity and Reliability Control – Being ensured through participant feedback for credibility, confirmability via traceable data sources, and transferability discussed in the conclusion

Ethical principles were rigorously upheld, including informed consent, confidentiality, voluntary participation, and the right to withdraw at any time.

Discussion of Results & Conclusion

The findings revealed that hope among student teachers was a fundamental psychological construct crucial to their emotional well-being and professional identity. Participants described hope as both an emotional state and a form of intentional agency, aligning with Snyder's theory of hope, which integrates "agency" (responsibility and effort) and "pathways" (purposeful direction and strategy).

Two key dimensions of hope emerged from the analysis:

1. Individual/Psychological Dimension — This included personal goals, inner peace, life satisfaction, and resilience.

2. Social/Professional Dimension — Here, hope was expressed through social connections, professional motivation, and aspirations for academic or career growth.

Participants emphasized that hope was dynamic and actionable, manifesting through behaviors, decision-making, and perseverance. Emotional states, such as peace and happiness, directly enhanced hope, underscoring the affective foundation of this construct.

Overall, the study demonstrated that hope served as a multifaceted determinant of success and identity within the educational context, empowering students to envision attainable futures, build resilience against adversity, and maintain motivation through a sense of purpose and agency.

Hope among student teachers is a tangible, multidimensional, and dynamic phenomenon that operates across personal, social, and professional spheres. It is not merely optimism, but rather an active orientation toward meaningful goals supported by emotional stability and cognitive clarity. Recognizing and reinforcing hope can therefore serve as a foundation for developing effective educational interventions and promoting positive psychological growth within university environments.

Keywords: Hopefulness, Strategies, Indicators, Meanings, Barriers.

پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی
سال پانزدهم، شماره پیاپی (۵۴)، شماره سوم، ۱۴۰۵، ص ۸۱-۱۰۶
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۷/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۱۵

مقاله پژوهشی

امیدواری میان دانشجویان معلمان: معانی، شاخصه‌ها، موانع و راهکارها

مظهر بابایی* ، گروه آموزش ابتدایی، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

m.babaie@cfu.ac.ir

نگین قربانی، گروه آموزش ابتدایی، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

neginghorbani8181@gmail.com

چکیده

هدف پژوهش حاضر، شناسایی معانی، شاخصه‌ها و موانع امیدواری در میان دانشجویان و راهکاری برای آن بود. برای دستیابی به این هدف، از پارادایم تفسیری، رویکرد کیفی و روش پژوهش تحلیل محتوای کیفی از نوع پژوهش نظریه‌ای مؤلفه‌ها و ساختارها بهره برده شد. میدان پژوهش شامل دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان در سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۳ و ابزار جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه‌نامه نیمه‌ساخت یافته بود. یافته‌های پژوهش در سه گام اصلی حاصل شد: گام نخست، به معانی امیدواری (در ۷ مورد) مانند توانایی ادامه زندگی، راه استمرار زندگی، اشتیاق درونی ادامه زندگی، تلاش برای دستیابی به هدف و ... و شاخصه‌های آن میان دانشجویان معلمان (در ۱۱ مورد) مانند اهداف مشخص و ازپیش تعیین شده، نقش امید در تسهیل و تقویت ارتباطات اجتماعی، رضایتمندی از زندگی و آرامش درونی، توانایی انطباق با شرایط جدید، نقش امید در افزایش تاب‌آوری در چالش‌ها، نقش باورها بر امیدبخشی، پایداری و ارزش شغل معلمی و ... پرداخت؛ گام دوم، عوامل و موانع امیدواری میان دانشجویان معلمان (در ۱۱ مورد) مانند نقش عوامل محیطی بر امیدواری دانشجویان معلمان، چالش‌های حضور در فضای مدرسه با عنوان معلم کارورز، کمبود آموزش‌های کاربردی برای دانشجویان معلمان، شرایط اقتصادی، سختی کار عاملی بر کاهش امید و ... را شناسایی کرد و سرانجام گام سوم، به دنبال راهکارهایی برای افزایش سطح امیدواری میان دانشجویان معلمان (در ۱۱ مورد) مانند: آگاه‌سازی دانشجویان با برگزاری کلاس‌های آموزشی، تغییر نگرش دانشجویان به دانشگاه، افزایش امکانات رفاهی برای دانشجویان، کشف استعدادها و توانمندی‌های دانشجویان، اصلاح دروس ارائه شده در دانشگاه و ... بود. براساس یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که مقوله امیدواری در میان دانشجویان معلمان دارای فراز و فرودهایی است که عوامل متعددی در آن دخیل هستند؛ اما در نهایت می‌توان به این نتیجه دست یافت که سطح امیدواری میان دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان، باوجود داشتن شغل، سیر نزولی به خود گرفته است؛ زیرا مقوله امید، تنها وابسته به شغل نیست. علت اصلی این امر، ترس از پیش‌بینی ناپذیر بودن آینده بود. همچنین دانشجویان معلمان با مسائل متعددی نظیر شرایط اقتصادی نابسامان روبه‌رو هستند. چالش‌هایی که دانشجویان معلم با حضور در مدرسه با آن مواجه می‌شود نیز، بر سطح امیدواری فرد بی‌تأثیر نیست؛ بنابراین، بایسته است که تدابیری برای آن سنجیده شود.

واژه‌های کلیدی: امیدواری، راهکار، شاخصه‌ها، معانی، موانع.

*نویسنده مسئول

بابایی، مظهر و قربانی، نگین. (۱۴۰۴). امیدواری میان دانشجویان معلمان: معانی، شاخصه‌ها، موانع و راهکارها، پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی، ۱۵ (۳)، ۸۱-۱۰۶.

<https://doi.org/10.22108/srsp.2025.146879.2161>

3041-8623/ © University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<https://doi.org/10.22108/srsp.2025.146879.2161>

مقدمه و بیان مسئله

ویتگنشتاین^۱، فیلسوف اتریشی، بر این باور بود که می‌توان یک حیوان را خشمگین، وحشت‌زده، غمگین، شادمان یا وحشی تصور کرد، اما نمی‌توان حیوانی را امیدوار تصور کرد. هرچند مدافعان حیوانات چندان با عمومیت این ادعا همدل نیستند، دست‌کم تا این حد باید حق را به ویتگنشتاین داد که امید، بیشتر پدیده‌ای انسانی است. انسان‌ها به مراتب بیشتر از حیوانات، اندیشه گذشته و پروای آینده را دارند. امید محصول چنین افکاری است. آینده و دغدغه آن و البته گذشته و رضایت یا ندامت از آن، حس امید را در آدمیان پرورش می‌دهد (صادقی، ۱۳۹۷: ۱۰۸)؛ از این رو مقوله امیدواری، پدیده‌ای انسانی است که در انواع و درجات مختلف در همه طیف‌های جامعه بشری به نوعی وجود دارد.

درست از این‌روست که امروزه و در میان شرایط زیست جهانی فعلی، یکی از مهارت‌های مهم زندگی، امیدواری است. امید یکی از مهم‌ترین نیازهای روانی و ریشه در کمال‌جویی فطری انسان دارد. امید یعنی انتظار رسیدن به امر موردعلاقه‌ای که اسباب آن فراهم است و از تحقق آن لذت و شادی حاصل می‌شود. امید نقش مهم و اثرگذاری در جنبه‌های مختلف زندگی دارد. آنچه معنویت اسلامی به آن توجه دارد، تقویت روحیه و ایجاد انگیزه از طریق امیدواری است که نتیجه‌اش رسیدن به یکی از جنبه‌های مهم زندگی انسان، یعنی سعادت حقیقی است (ارشدی بهادر، ۱۴۰۰: ۸۹). زندگی فردی و اجتماعی انسان همواره دارای فراز و فرودهایی است و افراد به طور معمول، شکست‌ها را تجربه می‌کنند. امیدواربودن کمک می‌کند تا مردم شکست‌های زندگی خود را موقتی بدانند و حتی آن را با کوشش بیشتر به موفقیت تبدیل کنند. امید به افراد، حس عمیق امن‌بودن و قابل‌اعتماد بودن جهان را می‌دهد و زندگی را تحمل‌پذیر می‌سازد (امیری اسفرجانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۸).

آموزش و پرورش مهم‌ترین نهاد اجتماعی برآمده از متن جامعه و درعین حال سازنده و تکامل‌دهنده آن است و تأثیر آن در پیشرفت جامعه امری کاملاً محسوس است. این نظام از عناصر مختلفی تشکیل شده که هرکدام از این عناصر در پیشبرد اهداف آن مؤثرند. معلم، به عنوان یکی از عناصر، اهمیت خاصی در نظام تعلیم و تربیت دارد و رضایت او می‌تواند در تحقق اهداف نظام آموزش و پرورش تأثیر بسزایی داشته باشد (علی‌پور و اعراب شیانی، ۱۳۹۰: ۷۲). از آنجاکه امیدواری و رضایت معلمان رابطه مستقیم با یکدیگر دارند، پرداختن به بحث امیدواری بسیار حائز اهمیت است.

بحث امیدواری برای دانشجویان از اهمیت خاصی برخوردار است. زندگی دانشجویی درعین حال که فرصت‌های جدیدی را برای فرد به همراه دارد، چالش‌ها و تنیدگی‌های خاص خود را نیز دارد (محمودی و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۲) و همین فراز و فرودها، مقوله امید را برای آن‌ها دچار نوسان هم می‌کند؛ در همین راستا استین و گرین^۲ معتقدند دانشجویان تنیدگی‌های زیادی را به علت تغییر محیط زندگی تجربه می‌کنند که از آن جمله می‌توان به کنارآمدن با محیط و دوستان جدید، عدم حمایت‌های عاطفی و اجتماعی، مشکلات آموزشی و احساس غربت اشاره کرد (Peterson & Seligman, 2004: 32). مطالعات نشان داده‌اند که ارتقای مهارت‌های زندگی از جمله مهارت‌های مقابله‌ای و توانایی‌های روانی اجتماعی در بهبود زندگی بسیار مؤثر است (Kleinke, 2002: 27). بهبود زندگی نیز نشانه‌ای از بهبود و افزایش امیدواری است؛ پس می‌توان بیان داشت که ارتقای مهارت‌های زندگی بر امیدواری جوانان مؤثر است. امیدواری به آینده، به عنوان سرمایه‌ای حیاتی، نقشی محوری در تعیین بهزیستی، انگیزش تحصیلی و عملکرد آینده دانشجویان ایفا می‌کند. در بحبوحه چالش‌های ساختاری، اقتصادی و اجتماعی معاصر، حفظ و تقویت این مؤلفه مثبت در میان قشر تحصیل‌کرده و آینده‌ساز جامعه از

¹ Wittgenstein² Stein & Green

آینده بی‌توجه هستند و دچار ناامیدی شده‌اند و گاهی فکریهای خطرناکی مانند خودکشی و ... نیز به ذهنشان خطور می‌کند.

پیشینه تحقیق

تاکنون پژوهش‌های متعددی در زمینه امید و راهکارهای امیدآفرینی در جامعه دانشجویان با عناوین مختلف صورت گرفته است که به تعدادی از آنها پرداخته می‌شود. نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش «الگوی داده‌بنیاد بر ساخت امید اجتماعی در رسانه ملی» نوشته کلانتری و همکاران (۱۴۰۱) نشان داد که «امید اجتماعی رسانه‌محور» به‌عنوان پدیده مرکزی پژوهش به دنبال مجموعه‌ای شرایط علی، ازجمله عملکردهای تخصصی در رسانه، توسعه کیفی برنامه‌ها، بازتعریف شادی در رسانه، بسط آگاهی اجتماعی، ارائه درک مشترک از اهداف، حمایت از خانواده‌ها به همراه مجموعه‌ای از شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر بر ساخته می‌شود. امید اجتماعی بر ساخته شده حامل استراتژی‌هایی چون اقدامات ترمیمی ازسوی رسانه ملی است و به دنبال خود پیامدهایی نظیر توسعه و اعتمادآفرینی و رشد و توسعه فردی را به همراه دارد. این پژوهش با ارائه مدل مفهومی از امید اجتماعی رسانه‌محور و بررسی تأثیر رسانه ملی بر توسعه فردی و اعتمادآفرینی، نقطه قوت مهمی دارد؛ بااین‌حال، محدود به رسانه ملی است و سایر منابع رسانه‌ای و اثرات طولانی مدت امید اجتماعی بررسی نشده است. همچنین، نقش تعاملات فردی و خانواده در شکل‌گیری امید اجتماعی پوشش داده نشده است. در «مؤلفه‌ها و مدل مفهومی امید براساس آیات قرآن کریم: خوانشی با رویکرد روان‌شناختی» از خلیلیان شلمزاری (۱۴۰۰) عنوان می‌کند که مؤلفه‌های مفاهیم دینی گام پیشین در سنجش و طراحی بسته‌های کاربردی مبتنی بر آنهاست. تلفیق مفاهیم دینی با روان‌شناسی و ارائه چارچوب نظری از نقاط قوت این مطالعه است؛ اما مطالعه بیشتر تئوریک بوده و کاربرد عملی مدل در جامعه دانشجویان یا گروه‌های غیرمذهبی محدود است.

اهمیت استراتژیک برخوردار است. پژوهش‌های پیشین غالباً در چارچوب مدل‌های کمی بر همبستگی امید با متغیرهای بیرونی (مانند حمایت اجتماعی یا وضعیت اقتصادی) متمرکز شده است و نتوانسته است به ماهیت درونی، پویایی‌های ساختاری و معانی چندلایه آن از منظر خود دانشجویان بپردازد.

خلاف اصلی پژوهش حاضر در وجودداشتن فهمی عمیق، غنی و مبتنی بر داده‌های کیفی از شاخصه‌ها و معانی واقعی امیدواری در ساحت ذهنی دانشجویان ایرانی نهفته است. به بیان دوم، درحالی‌که شاخصه‌های کمی (مانند نمره امید به آینده) اندازه‌گیری شده است، سازوکار درونی چگونگی شکل‌گیری، تجربه زیسته و مؤلفه‌های شناختی و عاطفی‌ای که دانشجویان به طور روزمره، امید خود را با آن‌ها تعریف، تجربه یا در آن موانع را درک می‌کند، کمتر واکاوی شده است. این امر موجب شده است تا راهکارهای مداخلاتی اغلب فاقد عمق لازم برای تغییر پارادایم‌های ذهنی دانشجویان باشند.

این پژوهش با اتخاذ رویکرد کیفی و با هدف نهایی کشف و تبیین مؤلفه‌های ذهنی امید و تشریح معنای آن از زبان دانشجویان، تلاش می‌کند تا این خلأ نظری و کاربردی را پر کند. دستیابی به چنین درکی، بستر لازم را برای طراحی راهکارها و مداخلات معنا ساز و پایدار فراهم می‌آورد که نه تنها سطح امید را می‌سنجد، ریشه‌های مفهومی و ذهنی آن را در جامعه دانشجویی شناسایی و تقویت می‌کند؛ بدین ترتیب، به غنای ادبیات نظری در حوزه روان‌شناسی مثبت‌گرا و مطالعات آموزش عالی کمک شایانی خواهد کرد. پژوهشگران این پژوهش با توجه به اینکه خودشان با عنوان دانشجویان و استاد میان دانشجویان حضور دارند و ارتباط مستقیمی با آنان در دانشگاه‌های مختلف دارند و در زیست خوابگاهی مشاهده‌گر رفتار دانشجویان هستند و باتوجه به صحبت‌هایی که وجود دارد و نگرش‌هایی که دانشجویان به بحث امید دارند، بیشتر دانشجویان بنابر دلایل مختلف ازجمله شرایط اقتصادی به

همچنین، تأثیر عوامل محیطی و اجتماعی بر امید دانشجویان نیز بررسی نشده است.

نتایج مطالعات قهرمانی و همکاران (۱۳۹۹) در «ارتباط بین دو مفهوم امیدواری و شادکامی در دانشجویان» نشان داد که دانشجویان از میزان امیدواری متوسط و سطح شادکامی بسیار ضعیفی برخوردار بودند؛ بنابراین، لازم است عوامل مستعدکننده ایجاد مشکلات روانی از قبیل ناامیدی و افسردگی در دانشجویان شناسایی شود و برنامه‌های آموزشی و مشاوره‌ای مناسبی در این خصوص طراحی و اجرا گردد. ارائه داده‌های تجربی درباره سطح امیدواری و شادکامی دانشجویان و توجه به برنامه‌های آموزشی و مشاوره، نقطه قوت مطالعه است؛ اما مطالعه مقطعی بوده و تغییرات طولی بررسی نشده است و عوامل پیش‌بینی‌کننده ایجاد امید نیز پوشش داده نشده است. همچنین «کاوش در امید اجتماعی نظریه‌ای داده‌بنیاد» نوشته امیری اسفرجانی و همکاران (۱۳۹۸) به واکاوی موضوع امید اجتماعی در بین شهروندان اصفهانی می‌پردازد که شامل هفت مقوله اصلی هدف‌گذاری، آرزومندی، مسئولیت‌پذیری، میل به پیشرفت، تلاشگری و برنامه‌ریزی است. شناسایی هفت مقوله اصلی امید اجتماعی و ارائه چارچوب مفهومی جامعه‌شناختی از نقاط قوت است؛ با این حال، تمرکز بر جامعه اصفهان محدود است و داده‌ها بیشتر کیفی است. تعامل میان مقولات امید و عوامل فردی یا روان‌شناختی بررسی نشده است.

در «تحلیل معیار عقلانیت و وجوه اخلاقی امید» به قلم صادقی (۱۳۹۷) ضمن مرور اختصاری و انتقادی تعاریف امید و عقلانیت امید، سه گونه اصلی از عقلانیت امید شامل عقلانیت معرفت‌شناختی، عقلانیت عملی و عقلانیت بنیادی (هویتی) تحلیل شده است. تحلیل انتقادی سه گونه عقلانیت امید و طبقه‌بندی آن‌ها، نقطه قوت مطالعه است؛ اما بیشتر نظری است و کاربرد عملی مفاهیم در محیط آموزشی یا دانشجویی کمتر بررسی شده است و رابطه عقلانیت امید با

نتایج روان‌شناختی و اجتماعی پوشش داده نشده است. طبق تحقیقات به عمل آمده در «ساختارهای معنایی امید در آیات قرآن کریم» از مطهری‌پور و آذربایجلنی (۱۳۹۶)، هدف دستیابی به قرب الهی و مقام خلافت الهی است و تهذیب نفس، افزایش شوق و محبت به خدا و اصلاح و تربیت و صدور اعمال نیک از پیامدهای امید در آموزه‌های اسلامی و آیات قرآن دانسته می‌شود. تحلیل دقیق و دینی پیامدهای امید در آموزه‌های اسلامی و توجه به تربیت اخلاقی و معنوی انسان‌ها، قوت مطالعه است؛ با این حال، تمرکز بر چارچوب دینی است و تأثیرات محیطی، اجتماعی و فردی بر تجربه امید در دانشجویان بررسی نشده است.

با بررسی «تبیین جامعه‌شناختی رابطه امید سیاسی و بی‌تفاوتی اجتماعی دانشجویان دانشگاه شیراز» از آثار جهانگیری و محمدی (۱۳۹۷) دریافت می‌شود که بی‌تفاوتی اجتماعی از مهم‌ترین مسائل جوامع جدید است و در این پژوهش بی‌تفاوتی اجتماعی دانشجویان در رابطه با امید سیاسی بررسی شده است. بررسی رابطه امید سیاسی با بی‌تفاوتی اجتماعی نقطه قوت است. محدود بودن به دانشگاه شیراز و عدم توجه به عوامل فرهنگی و اقتصادی از ضعف‌های مطالعه است. همچنین، اثرات امید سیاسی بر دیگر جنبه‌های روان‌شناختی و فردی دانشجویان پوشش داده نشده است. در رابطه با شناخت تأثیر عوامل اقتصادی مثل تولید ناخالص داخلی سرانه، تولید مواد غذایی و عوامل اجتماعی مثل تحصیلات و رشد جمعیت، بر امید به زندگی در ایران سرلک و سواری (۱۳۹۵) ترسیم‌هایی داشته‌اند. استفاده از شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی برای تحلیل امید به زندگی، قوت مطالعه است؛ اما تمرکز بیشتر بر داده‌های کلان و کم‌توجهی به تجربه فردی و روان‌شناختی ضعف مطالعه است. نقش ویژگی‌های شخصیتی و روان‌شناختی دانشجویان نیز بررسی نشده است.

طبق یافته‌های عجم اکرامی و همکاران (۱۳۹۴)، فرسودگی تحصیلی ناشی از خستگی ذهنی و بی‌علاقگی دانشجویان

نسبت به تحصیل است که تحت تأثیر عوامل مختلفی است. شناسایی رابطه بین فرسودگی تحصیلی و امید، نقطه قوت مطالعه است. عوامل محیطی و مطالعه طولی محدود بررسی شده‌اند و راهکارهای عملی افزایش امید برای کاهش فرسودگی تحصیلی پوشش داده نشده است. در این میان، پژوهشی با عنوان «افزایش امید به زندگی از دیدگاه اسلام» از نورایی و عبدالله‌زاده (۱۳۹۴) وجود دارد که عوامل مؤثر در امید به زندگی را مثل عوامل مادی و معنوی بررسی کرده است. تلفیق عوامل مادی و معنوی در تحلیل امید به زندگی قوت مطالعه است؛ اما محدود به آموزه‌های اسلامی است و داده‌های تجربی کمتر ارائه شده است. اثرات تعاملات اجتماعی و فرهنگی بر امید به زندگی پوشش داده نشده است. این در حالی است که در پژوهشی دیگر به قلم عسگری و همکاران (۱۳۹۱)، «رابطه باورهای دینی و امید به زندگی با سلامت معنوی در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز» بررسی شده است. بررسی رابطه باورهای دینی با امید و سلامت معنوی و ارائه شواهد تجربی قوت مطالعه است؛ اما نمونه محدود به یک دانشگاه است و عوامل روان‌شناختی غیردینی کمتر بررسی شده است. اثرات بلندمدت باورهای دینی بر امید و سلامت روانی نیز پوشش داده نشده است.

همچنین زاهد بابلان و همکاران (۱۳۹۰)، ارتباط بین بخشش و سرسختی با امید در دانشجویان را بررسی کرده‌اند که نشان می‌دهد بخشش و سرسختی نقش مهمی در امید دانشجویان دارد. شناسایی نقش بخشش و سرسختی در امید دانشجویان قوت مطالعه است؛ اما تنها دو عامل شخصیتی بررسی شده و عوامل محیطی یا خانوادگی لحاظ نشده است. تعامل بخشش و سرسختی با دیگر عوامل روان‌شناختی و اجتماعی نیز پوشش داده نشده است.

همچنان که ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۰) تحقیقی با هدف مطالعه رابطه امید با موفقیت تحصیلی دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی در دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد انجام

دادند که نتیجه حاصل، رابطه معنادار بین دو عامل امید و موفقیت تحصیلی دانشجویان را اثبات کرد. ارائه رابطه معنادار بین امید و موفقیت تحصیلی نقطه قوت است؛ اما تمرکز بر دانشجویان محدود بوده و عوامل دیگر موفقیت کمتر بررسی شده است. همچنین، مکانیزم‌های ایجاد امید برای بهبود موفقیت تحصیلی پوشش داده نشده است.

باتوجه به یافته‌های علی‌پور و اعراب شیبانی (۱۳۹۰) با عنوان «رابطه امیدواری و شادکامی با رضایت شغلی معلمان» دو متغیر امیدواری و شادکامی علاوه بر آنکه با هم رابطه مثبت و معنادار داشته، هر دو با مؤلفه رضایت شغلی نیز رابطه دارند. به‌طوری‌که معلمانی که امیدواری و شادکامی بیشتری دارند، نمره رضایت شغلی بالاتری هم دارند. ارائه رابطه میان امیدواری، شادکامی و رضایت شغلی قوت مطالعه است؛ اما نمونه محدود به معلمان بوده و تأثیر عوامل محیطی و فرهنگی کمتر بررسی شده است. همچنین، راهکارهای عملی افزایش امیدواری و شادکامی در محیط آموزشی پوشش داده نشده است. طبق پژوهش صورت‌گرفته از جانب حسینی (۱۳۸۸) در «رابطه امید به زندگی و سرسختی روان‌شناختی» مشخص شد که بین امید به زندگی و سرسختی روان‌شناختی دانشجویان، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این موضوع به تفکیک در دانشجویان دختر و پسر نیز مشاهده شد. می‌توان گفت که این دو لازم و ملزوم یکدیگرند و تا انسان امیدوار نباشد، موقعیت‌های مثبت و منفی را که نیاز به سازگاری و تطابق دارد، نمی‌تواند ایجاد کند. در چنین زمینه‌هایی هدف پژوهش حاضر شناسایی راهکارهای امیدآفرین برای جامعه دانشجویان است. شناسایی رابطه مثبت بین امید به زندگی و سرسختی روان‌شناختی و تفکیک تحلیل برای جنسیت قوت مطالعه است. مطالعه مقطعی و کم‌توجهی به عوامل دیگر شخصیتی یا محیطی ضعف مطالعه است. چگونگی تقویت امید و سرسختی برای بهبود تطابق با شرایط زندگی نیز پوشش داده نشده است.

پرکردن شکاف‌های نظری پوشش داده نشده است. در «امید و خوش‌حالی» اثر کوونگ^۴ (2020) بیان می‌کند که چارچوب جدیدی برای اندیشیدن به امید پیشنهاد شده است. به طور خاص، بحث شده است که تغییر تمرکز به‌دوراز مفاهیمی مانند «X امیدوار است» به «X امیدوارکننده است» در پرداختن به برخی از سؤالات و مسائلی که فیلسوفان درباره امید مطرح کرده‌اند، مفیدتر است.

پیشنهاد می‌شود که امیدواری فقط ثبت یک آرزو است و می‌تواند چندین نگرش مختلف، حتی ناامیدی، باتوجه‌به شانس به دست آوردن چنین آرزویی وجود داشته باشد. باتوجه‌به این نقش، امید ممکن است فاقد ویژگی‌هایی باشد که نظریه‌پردازان اغلب از آن خواسته‌اند؛ مانند ساختاردهی عاملیت ما. ارائه چارچوب جدید برای بازاندیشی امید قوت مطالعه است. تأکید بر فلسفه و نظریه و کمبود داده تجربی ضعف مطالعه است. اثر چارچوب جدید بر رفتار واقعی یا روان دانشجویان پوشش داده نشده است. خوش‌بین بودن و ارزشمندبودن باتوجه‌به تحقیقاتی که ساین^۵ (2020) در «امید چیست؟» انجام داده است، بینش الهیات مسیحی و روان‌شناسی مثبت نشان داد که امید فردی، رابطه‌ای و جمعی است. این کیفیتی است که در افراد یافت می‌شود که با روابط خوب شکوفا می‌شود و با از بین رفتن آن‌ها تزلزل می‌یابد. همچنین، می‌تواند یکی از ویژگی‌های یک گروه باشد که لحن را برای بینش مشترک آن‌ها تنظیم می‌کند و به هر یک از اعضا شکل می‌دهد. بررسی امید فردی، رابطه‌ای و جمعی در چارچوب روان‌شناسی و الهیات نقطه قوت است. تمرکز بر زمینه مسیحی و عدم تطبیق با فرهنگ‌های دیگر ضعف مطالعه است. شواهد تجربی برای کاربرد بین‌رشته‌ای در آموزش و مشاوره دانشجویان نیز پوشش داده نشده است.

اشنایدر^۶ (2001) بنیانگذار نظریه امید و درهان مبتنی بر

نتایج مطالعات شینگل^۱ (2023) درباره نظریه تمرکز امید نشان داد که یک عنصر اضافی امید، تمایل به تمرکز بر نتیجه مطلوب به روشی خاص است. ارائه عنصر جدید تمرکز بر نتیجه مطلوب قوت مطالعه است؛ باین‌حال، بیشتر جنبه نظری دارد و داده‌های تجربی محدود است. کاربرد نظریه در زمینه‌های فرهنگی و دانشگاهی متفاوت پوشش داده نشده است. همچنین، «شخصیت‌پردازی امید: مروری میان‌رشته‌ای بر ویژگی‌های امید» نوشته پلگینگ^۲ و همکاران (2022). عوامل تعیین‌کننده و اثرات یک گرایش امیدوارانه را در چندین زمینه دانشگاهی بررسی می‌کند؛ باین‌حال، روشی که امید در آن تعریف می‌شود، به طور درخور توجهی در رشته‌های مختلف متفاوت است. بررسی چند زمینه دانشگاهی و ارائه شواهد گسترده قوت مطالعه است. تعریف متفاوت امید در رشته‌ها و دشواری مقایسه از ضعف‌های مطالعه است. همچنین، نحوه یکپارچه‌سازی نظریه‌ها برای چارچوب جامع پوشش داده نشده است.

یافته‌های «یک امید جدید برای روان‌شناسی مثبت: مفهوم‌سازی مجدد سیستم‌های پویا از نظریه امید» توسط ریچل کولا^۳ و همکاران (2022) نشان می‌دهد که تحلیل ریشه‌های توسعه نظریه امید اسنایدر، بینش‌هایی را در زمینه بافت اجتماعی _ تاریخی ارائه کرده است که بر مفروضات فرانظری تأثیر می‌گذارد که زیربنای نظریه امید هستند. این زمینه به محققین کمک می‌کند تا برخی از محدودیت‌های فنی را که مانع عملیاتی‌سازی نظریه امید شده است، بشناسند و این متعاقباً به شکاف‌های متعددی در پایگاه تحقیقاتی بعدی منجر شده است که شاید مهم‌ترین آن تأثیر پویایی گمشده بین عناصری است که ظهور امید را تسهیل می‌کند. تحلیل ریشه‌های توسعه نظریه امید و ارائه بینش تاریخی _ اجتماعی قوت مطالعه است. بیشتر تحلیلی است و کاربرد عملی در محیط دانشگاهی محدود است و راهکارهای عملی برای

⁴ Kwong

⁵ Sain

⁶ Snyder

¹ Chignell

² Pleeing

³ Rachel Colla

آن، امید را به عنوان سازه‌ای شامل دو مفهوم، این گونه تعریف کرده است: «تولنایی طراحی گذرگاه‌هایی به سوی اهداف مطلوب به رغم موانع موجود و عاملیت یا عامل انگیزش لازم برای استفاده از این گذرگاه‌ها». از نظر اشنایدر (2000)، امید به آینده فرایندی است که طی آن افراد: ۱- اهداف خود را تعیین می‌کنند؛ ۲- راهکارهایی برای رسیدن به آن اهداف می‌سازند و ۳- انگیزه لازم برای به اجرا در آوردن این راهکارها را ایجاد و در طول مسیر حفظ می‌کنند. همچنین، او امیدواری را پل زدن ذهنی به سوی اهدافی می‌داند که اکنون در رؤیا داشته و در آینده محقق می‌شود.

میزان امیدواری بالا با بهزیستی ذهنی بیشتر همراه است. امیدواری از طریق تجارب موفقیت‌آمیز زندگی افزایش می‌یابد و به واسطه تجارب شکست تقلیل می‌یابد (Furenham & Christofawer, 2007). جورج^۱ (2010) در پژوهشی با عنوان احساس بهزیستی ذهنی در اواخر عمر نشان داد که رضایت از زندگی می‌تواند سبب افزایش شادی و امید در سال‌های آخر عمر شود. نتیجه اینکه، بین امیدواری و رضایت از زندگی رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد.

امید ویژگی مثبت دیگری است که اشنایدر (2000) معرفی کرده است و از مفاهیم بسیار نزدیک به روان‌شناسی مثبت‌نگر به شمار می‌رود. پژوهش‌های متعدد به امید به عنوان مولفه‌ای مثبت اشاره کرده‌اند که بر پیامدهای شناختی و عاطفی افراد مؤثر است. سطح بالای امید با بهزیستی روان‌شناختی، کنار آمدن با استرس، تنظیم پریشانی هیجانی، عزت نفس، شایستگی اجتماعی، خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی همراه بوده است (George, 2010; Samavi et al., 2012).

در سال‌های اخیر، مفهوم «امید» در علوم رفتاری، روان‌شناسی مثبت‌گرا و آموزش و پرورش به عنوان یکی از مؤلفه‌های بنیادین سلامت روان، انگیزش و رشد فردی توجه فزاینده پژوهشگران را به خود جلب کرده است. دیدگاه‌های

نوین، امید را نه صرفاً یک احساس یا نگرش ذهنی، سازه‌ای پیچیده، پویا و چندبعدی می‌دانند که از تعامل مستمر میان عوامل شناختی، عاطفی، اجتماعی و فرهنگی پدید می‌آید. به نظر ویسانی و همکاران (۱۴۰۳) امید در این معنا، نیرویی درونی است که افراد را به سوی آینده‌ای مطلوب سوق می‌دهد و در عین حال، با ادراک فرد از کارآمدی خود، کیفیت روابط اجتماعی و درک معنای زندگی پیوند دارد. همچنین بنابر نظر توکل و حیدری (۱۳۹۳) امید به انسان‌ها انرژی می‌دهد و مجهزشان می‌کند و مانند کلتالیزوری برای کار و فعالیت عمل می‌کند. امید، به فرد انعطاف‌پذیری، نشاط و توانایی خلاصی از ضرباتی را می‌دهد که زندگی بر او تحمیل می‌کند و باعث افزایش رضایت از زندگی می‌شود.

در نظریه کولا^۲ و همکاران (2022) امید به عنوان نظامی پویا و چندسطحی معرفی می‌شود که در نتیجه تعامل مداوم فرد با محیط شکل می‌گیرد. این نظریه بر آن است که امید از دو مؤلفه اساسی تشکیل شده است: نخست «تفکر هدف‌محور» که جهت‌دهنده رفتار انسان در مسیر تحقق اهداف است و دوم «باور به مسیرها» که بازتاب‌دهنده احساس کنترل، کارآمدی و توانایی عبور از موانع است؛ بر اساس این دیدگاه، امید سازوکاری تنظیمی است که افراد از طریق آن، در مواجهه با چالش‌ها توان بازسازی مسیرها و پایداری در برابر شکست را در خود تقویت می‌کنند.

در همین راستا، پژوهش ساین^۳ (2022) نشان می‌دهد که امید نه تنها به عنوان هیجان مثبت، به مثابه منبع روان‌شناختی کلیدی در شکل‌گیری تاب‌آوری، رضایت از زندگی و موفقیت تحصیلی نقش دارد. نتایج آن‌ها حاکی از آن است که دانشجویانی که از سطح بالاتری از امید برخوردارند، در تنظیم هیجانات، سازگاری با فشارهای تحصیلی و تداوم در پیگیری اهداف خود عملکرد بهتری دارند. همچنین، بلتینگ^۴ (2014) با نگاهی اجتماعی‌تر به امید، آن را پدیده‌ای برخاسته از

³ Sain⁴ Belting¹ George² Kulla

تعاملات جمعی و فرهنگی می‌دانند که با ایجاد حس تعلق، همبستگی و مسئولیت‌پذیری در گروه‌های آموزشی، به رشد سرمایه اجتماعی و افزایش احساس معنا در زندگی دانشجویان دانشگاهی کمک می‌کند.

آنان تأکید دارند که امید زمانی پایداری می‌یابد که در بافت اجتماعی و از طریق روابط انسانی تقویت شود؛ زیرا پیوند با دیگران، منبع مهمی برای انگیزش، اعتماد و حرکت به سوی آینده‌ای مطلوب است. بر پایه این دیدگاه‌ها، پژوهش حاضر، امید را سازه‌ای چندوجهی و یکپارچه در نظر می‌گیرد که در تعامل میان سه بُعد اصلی زیر شکل می‌گیرد:

بُعد شناختی: شامل هدفمندی، برنامه‌ریزی، تفکر مسیریاب و باور به کارآمدی شخصی برای دستیابی به اهداف است. این بُعد بر جنبه‌های عقلانی و خودتنظیمی فرد تأکید دارد و نقش مهمی در جهت‌دهی رفتار و تصمیم‌گیری تحصیلی ایفا می‌کند.

بُعد اجتماعی: شامل احساس تعلق، تعاملات مثبت، حمایت بین فردی و مشارکت در شبکه‌های اجتماعی است. این بُعد نشان می‌دهد که امید نه صرفاً ویژگی فردی، نتیجه تعاملات و پیوندهای اجتماعی است که به فرد حس امنیت، معنا و ارزشمندی می‌بخشد.

بُعد وجودی یا معنایی: شامل معناجویی، درک هدف زندگی و احساس ارزش در ایفای نقش‌های فردی و حرفه‌ای است. در بافت فرهنگی ایران، این بُعد با مؤلفه‌های دینی، اخلاقی و تربیتی گره خورده و در میان دانشجویان دانشگاه فرهنگیان می‌تواند از طریق بازتعریف نقش معلمی به عنوان مأموریتی ارزشمند تقویت شود.

بر این اساس، چارچوب مفهومی پژوهش بر این پیش‌فرض استوار است که امید در میان دانشجویان دانشگاه فرهنگیان، حاصل هم‌افزایی میان ابعاد شناختی، اجتماعی و وجودی است. تقویت هر یک از این ابعاد می‌تواند در افزایش انگیزش، احساس معنا، تاب‌آوری و مشارکت فعال آموزشی آنان مؤثر واقع شود؛ در نتیجه، راهکارهای امیدآفرین در این

پژوهش نه تنها باید بر اصلاح نگرش فردی متمرکز باشد، باید به بسترهای اجتماعی و فرهنگی امید نیز توجه کند؛ به این ترتیب، چارچوب مفهومی حاضر با تلفیق نظریه‌های نوین روان‌شناسی امید و انطباق آن‌ها با بافت فرهنگی و آموزشی ایران، مبنای نظری پژوهش را تشکیل می‌دهد و مسیر تبیین، تحلیل و ارائه راهکارهای کاربردی در جهت ارتقای امید در میان دانشجویان فرهنگیان را فراهم می‌سازد.

مروار پيشينه پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه امید نشان می‌دهد که اگرچه این مفهوم در حوزه‌های روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، دین‌پژوهی و فلسفه از منظرهای گوناگون بررسی شده است، ادبیات موجود هنوز از انسجام مفهومی، پیوند کاربردی و نگاه بومی یکپارچه برخوردار نیست. در بسیاری از پژوهش‌های داخلی، امید به عنوان سازه‌ای فردی و هیجانی مطالعه شده و بیشتر با متغیرهایی همچون شادکامی، موفقیت تحصیلی، سرسختی و رضایت از زندگی سنجیده شده است.

این رویکردها هرچند از لحاظ سنجش‌پذیری علمی و روش‌های کمی اتکاپذیر هستند، کمتر به عوامل فرهنگی، اجتماعی و آموزشی شکل‌دهنده امید توجه کرده‌اند. همچنین، شماری از تحقیقات با رویکرد اجتماعی و فرهنگی، امید جمعی و نقش محیط اجتماعی را در بازتولید نگرش امیدوارانه بررسی کرده‌اند؛ با این حال، گستره کلاان و گاه انتزاعی این پژوهش‌ها باعث شده است که زمینه‌های آموزشی و زیست‌جهان دانشجویان کمتر واکاوی شود. درمقابل، رویکردهای الهیاتی و معنوی نیز با وجود عمق نظری و فرهنگی خود، به دلیل فقدان شواهد تجربی و مدل‌های اجرایی، در سطح نظری باقی مانده است. در مقالات بین‌المللی نیز طی سال‌های اخیر، تلاش‌هایی برای بازاندیشی نظریه‌های کلاسیک امید و بررسی نقش روابط اجتماعی، ساختارهای شناختی و هیجانی در پویایی امید صورت گرفته است.

با وجود نوآوری‌های نظری، این پژوهش‌ها به دلیل تفاوت‌های فرهنگی و زمینه‌ای، به‌طور کامل تعمیم‌پذیر به بافت آموزشی و

هدفمند و معیارمحور با معیارهای دارای مطالعه و نظر در باب موضوع و تمایل اختیاری به شرکت در بحث بود؛ از این رو، نمونه مورد بررسی، با معیار اشباع یافتگی داده‌ها شامل ۲۵ نفر (۱۷ زن و ۸ مرد)، در حال تحصیل از رشته‌های آموزش ابتدایی و آموزش کودکان با نیازهای ویژه بود (جدول ۱).

یافته‌های پژوهش در سه گام اصلی حاصل شد: گام نخست، معانی امیدواری و شاخصه‌های آن میان دانشجو-معلمان، گام دوم، عوامل و موانع امیدواری میان دانشجو-معلمان و گام سوم، به دنبال راهکارهایی برای افزایش سطح امیدواری میان دانشجو-معلمان بود.

داده‌های این پژوهش از طریق مصاحبه‌نامه بازپاسخ گردآوری شد. سؤالات شامل مجموعه‌ای از پرسش‌های باز بود که به صورت مکتوب در اختیار دانشجویان قرار گرفت و از آنان خواسته شد تا دیدگاه‌ها، تجارب و برداشت‌های خود را درباره مفهوم امید، شاخصه‌ها، موانع و راهکارهای تقویت آن بیان کنند. پس از گردآوری پاسخ‌ها، داده‌ها به صورت متنی وارد محیط تحلیل شد و با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی با رویکرد استقرایی بررسی شد.

آماده‌سازی و سازمان‌دهی داده‌ها

در گام نخست، تمامی پاسخ‌های مکتوب به صورت دقیق تایپ، بازخوانی و سازمان‌دهی شد. برای حفظ اصالت داده‌ها، پاسخ‌ها بدون ویرایش محتوایی در فایل جداگانه ثبت شد و سپس هر پرسشنامه با کد عددی مشخص گردید (مثلاً P1 تا P25).

مرور مقدماتی داده‌ها

پژوهشگران چندین بار همه پاسخ‌ها را به صورت کامل مطالعه کردند تا با محتوای کلی، واژگان به کار رفته و معنای ضمنی جملات شرکت‌کنندگان آشنا شوند. در این مرحله، نکات کلیدی، واژه‌های پرتکرار و ایده‌های برجسته در حاشیه متن یادداشت شد تا در مرحله بعد استفاده شود.

فرهنگی ایران نیست. در مجموع می‌توان گفت، با وجود گستردگی مطالعات انجام شده، پژوهش‌ها همچنان از فقدان چارچوب مفهومی جامع، زمینه‌مند و بومی در تبیین امید رنج می‌برند. همچنین، کمتر پژوهشی به صورت ترکیبی و تلفیقی به تحلیل ابعاد روان‌شناختی، اجتماعی و معنوی امید در میان دانشجویان پرداخته است؛ بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف پرکردن این خلأ و ارائه رویکردی تلفیقی و بومی، تلاش دارد تا مؤلفه‌ها و سازوکارهای امیدآفرینی را در بستر فرهنگی و آموزشی دانشجویان شناسایی و تبیین کند.

بر چنین زمینه‌هایی، پژوهش حاضر در پی شناسایی معانی و شاخصه‌ها، موانع و ارائه راهکارهایی برای امیدواری میان دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ است؛ از این رو در پی طرح و پاسخ‌گویی به سؤالات زیر می‌رود:

از نظر دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان، امیدواری دارای چه معانی و شاخصه‌هایی است؟
دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان، موانع حصول و استمرار امیدواری میان خود را چگونه تبیین می‌کنند؟
از نظر دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان، چه راهکارهایی برای تحقق امیدواری میان دانشجویان وجود دارد؟

روش پژوهش

از آنجاکه هدف پژوهش حاضر، شناسایی معانی، شاخصه‌ها و موانع امیدواری در میان دانشجویان و راهکارهایی برای آن بود، بنابراین برای دستیابی به این هدف، از پارادایم تفسیری، رویکرد کیفی و روش پژوهش تحلیل محتوای کیفی از نوع پژوهش نظریه‌ای مؤلفه‌ها و ساختارها بهره برده شد. میدان پژوهش شامل دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ و ابزار جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه‌نامه نیمه ساخت یافته بود. نمونه‌گیری از نوع نمونه‌گیری

کدگذاری باز

شباهت‌ها و تفاوت‌ها مشخص گردد و مقوله‌های نهایی از انسجام مفهومی برخوردار باشند. فرایند تحلیل تا جایی ادامه یافت که داده‌های جدید، مضمون یا مقوله تازه‌ای به تحلیل نمی‌افزودند؛ در این نقطه، اشباع نظری حاصل شد.

کنترل اعتبار تحلیل‌ها

در پژوهش حاضر برای حصول اطمینان و اعتباریابی از چند معیار در معنای کیفی آن استفاده شد: ۱. اطمینان‌پذیری: بازنگری و بازاندیشی اسناد در پژوهش توسط پژوهشگران: پژوهشگران مدت زیادی را صرف بازنگری اسناد و متن مصاحبه‌ها و تحلیل و دسته‌بندی آن‌ها کردند و تاحدامکان تلاش شد تا سوگیری و پیش‌داوری پژوهشگران کنترل شود؛ ۲. باورپذیری: در این مرحله به این مسئله پرداخته شد که داده‌ها همساز و همبسته باشند، نه پراکنده و متناقض. این امر علاوه بر مطالعه چند باره نهایی متن، از طریق حفظ ارتباط با تعدادی از مشارکت‌کنندگان برای اطمینان از این موضوع صورت گرفت که داده‌های دسته‌بندی‌شده واقعاً همان چیزی است که آنها می‌دانند و عمل می‌کنند؛ ۳. تأییدپذیری: این روش که به عینیت کیفی یا گزارش طبیعی‌گرایانه کیفی هم اطلاق می‌شود، به این امر می‌پردازد که یافته‌ها عملاً و درواقع، مبتنی بر داده‌ها هستند یا خیر؛ ۴. انتقال‌پذیری: این روش که به کاربردپذیری یافته‌های پژوهش اطلاق می‌شود و به تعداد و گوناگونی واقعیت‌های ساخته‌شده تأکید دارد، در قسمت نتیجه‌گیری تبیین شده است.

موازن اخلاقی: در این پژوهش، تمام اصول اخلاقی شامل جلب رضایت مشارکت‌کنندگان برای شرکت در پژوهش، اصل رازداری، امانت‌داری در داده‌ها، اصل حق انتخاب برای ادامه یا انصراف در مصاحبه، حق ملاحظه نهایی داده‌ها در صورت تمایل، احترام به وقت آنها، عدم کاربست زور و فشار و ... را مراعات شده است.

در این مرحله، جملات یا عبارات معنادار از دل پاسخ‌ها استخراج و با کدهای مفهومی اولیه برچسب‌گذاری شد. هر عبارت یا گزاره‌ای که معنایی در ارتباط با امیدواری داشت، به‌عنوان یک «واحد معنایی» در نظر گرفته شد؛ برای مثال، عباراتی مانند «با تلاش می‌شود به هدف رسید» یا «اگر حمایت خانواده نباشد امید کم می‌شود» به ترتیب در کدهایی مانند تلاش فردی برای پیشرفت و نقش حمایت اجتماعی در امید قرار گرفتند.

کدگذاری محوری

کدهای اولیه براساس شباهت‌ها و ارتباط‌های معنایی بررسی و در قالب مقوله‌های فرعی (زیرمقوله‌ها) دسته‌بندی شد. در این مرحله، هدف کشف روابط بین کدها و شناسایی محورهای مفهومی مشترک بود؛ برای نمونه، کدهایی مانند «تلاش»، «هدف‌گذاری» و «پشتکار» ذیل مقوله «عوامل درونی امید» و کدهایی مانند «محیط دانشگاه»، «استادان انگیزه‌بخش» و «حمایت خانواده» ذیل مقوله «عوامل بیرونی مؤثر بر امید» قرار گرفت.

کدگذاری انتخابی

در مرحله نهایی، مقوله‌های فرعی در قالب مقوله‌های اصلی یا «تم‌های نهایی» سازمان‌دهی شد. این تم‌ها بیانگر مؤلفه‌های اصلی امید، موانع و راهکارهای تقویت آن در میان دانشجویان فرهنگیان بود. مدل نهایی شامل سه محور کلی بود:

۱. معانی و شاخصه‌های امیدواری، ۲. عوامل و موانع درونی و بیرونی امیدواری، و ۳. راهکارهای تقویت و حفظ امیدواری در زندگی تحصیلی و شغلی.

مقایسه مستمر و اشباع نظری

در کل مراحل تحلیل، از روش مقایسه مستمر استفاده شد؛ به این معنا که هر کد جدید با کدها و مقوله‌های پیشین مقایسه می‌شد تا

جدول ۱- مشخصات مصاحبه شونده‌گان

Table1- Profile of the interviewees

کد	جنسیت	سن	رشته تحصیلی	سال ورود به دانشگاه
۱	زن	۲۲	آموزش کودکان با نیازهای ویژه	۱۴۰۰
۲	زن	۲۰	آموزش ابتدایی	۱۴۰۱
۳	زن	۲۲	آموزش ابتدایی	۱۴۰۱
۴	زن	۲۱	آموزش ابتدایی	۱۴۰۲
۵	زن	۱۹	آموزش ابتدایی	۱۴۰۲
۶	مرد	۲۲	آموزش ابتدایی	۱۴۰۱
۷	مرد	۲۱	آموزش ابتدایی	۱۴۰۱
۸	زن	۲۰	آموزش ابتدایی	۱۴۰۲
۹	زن	۲۰	آموزش ابتدایی	۱۴۰۲
۱۰	مرد	۲۴	آموزش ابتدایی	۱۴۰۱
۱۱	مرد	۲۰	آموزش ابتدایی	۱۴۰۱
۱۲	مرد	۲۳	آموزش ابتدایی	۱۴۰۱
۱۳	مرد	۲۳	آموزش ابتدایی	۱۴۰۱
۱۴	زن	۲۱	آموزش ابتدایی	۱۴۰۱
۱۵	زن	۲۱	آموزش کودکان با نیازهای ویژه	۱۴۰۰
۱۶	مرد	۲۲	آموزش ابتدایی	۱۴۰۱
۱۷	زن	۲۱	آموزش کودکان با نیازهای ویژه	۱۴۰۰
۱۸	زن	۲۳	آموزش ابتدایی	۱۴۰۲
۱۹	زن	۲۱	آموزش ابتدایی	۱۴۰۲
۲۰	مرد	۲۲	آموزش ابتدایی	۱۴۰۱
۲۱	زن	۲۱	آموزش ابتدایی	۱۴۰۱
۲۲	زن	۲۴	آموزش ابتدایی	۱۴۰۲
۲۳	زن	۲۰	آموزش ابتدایی	۱۴۰۲
۲۴	زن	۱۹	آموزش ابتدایی	۱۴۰۲
۲۵	زن	۲۱	آموزش کودکان با نیازهای ویژه	۱۴۰۰

یافته‌ها

توانایی ادامه زندگی

با تحلیل داده‌ها، یافته‌ها در سه گام اصلی یافت شد: معانی، موانع و راهکارهای امیدواری در میان دانشجو-معلمان که در ادامه بررسی می‌شوند.

یکی از معانی امیدواری در میان دانشجویان توانایی ادامه زندگی و استفاده از تجربیات گذشته است. در این زمینه مصاحبه‌شونده شماره ۱ معتقد است که:

«توانایی ادامه زندگی و استفاده گذشته‌نگری (به‌عنوان

تجربه) و استفاده از آینده به‌عنوان زیست بهتر در حال.»

(موارد مشابه: ۲۰).

معانی امیدواری میان دانشجو-معلمان

در این باره با بررسی پاسخ‌های دانشجویان، معانی مختلف امید دسته‌بندی و با اشاره به نقل‌قول‌ها بیان شد.

راه استمرار زندگی

دورنگری از دیگر معانی امید است. همان‌گونه که

مصاحبه‌شونده شماره ۳ بیان می‌دارد:

«امید به معنای تلاش برای بهبود زندگی و انگیزه داشتن برای ادامه زندگی است؛ به‌طوری‌که فرد برای ساختن آینده‌ای براساس نیازهای درونی و اجتماعی برنامه‌ریزی کند و در جهت رسیدن به آن‌ها مایه بگذارد.» (موارد مشابه: ۵، ۶، ۸، ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۲۲، ۲۳ و ۲۵)

اشتیاق درونی ادامه زندگی

در مواردی مصاحبه‌شوندگان امید را اشتیاق درونی در نظر می‌گیرند. بنا بر نظر مصاحبه‌شونده شماره ۷ که معتقد است: «امیدواری از نظر تعریف، شاخص‌های به‌خصوص خود را دارد؛ ولی به‌صورت کلی اشتیاق درونی برای ادامه زندگی است.» (موارد مشابه: ۲، ۳، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۵، ۱۷ و ۲۴)

تلاش برای دستیابی به هدف

عدم‌خستگی در دستیابی به هدف و تلاش برای آن از دیگر نظرات مصاحبه‌شوندگان در زمینه معانی امید است. همان‌گونه که مصاحبه‌شونده شماره ۸ بیان می‌دارد:

«ما در زندگی برای خود هدف‌هایی داریم و زندگی‌مان معنادار است و برای به دست آوردن آن همیشه تلاش می‌کنیم. این‌ها لازمه امیدواری هستند؛ پس امیدواری یعنی اینکه فردی با تمام مشکلات و موانع در دستیابی به هدف خود خسته نشود.» (موارد مشابه: ۲، ۳، ۹، ۱۰، ۱۳ و ۲۲)

معنادهنده به زندگی

یک بیان متفاوت درباره امید وجود دارد و آن اینکه امید نور زندگی افراد است. همان‌طور که مصاحبه‌شونده شماره ۱۱ می‌گوید:

«به نظر بنده امید چیزی است که همه برای ادامه زندگی به آن نیاز دارند، هر آدمی با امید زنده است و اگر امیدی نباشد، زندگی همه آدم‌ها تاریک می‌شود. این امید است که به زندگی آدم معنا می‌دهد.» (موارد مشابه: ۱۲، ۲۱ و ۲۵)

عامل کیفیت‌افزایی زندگی

یکی از مؤلفه‌های افزایش کیفیت زندگی، امیدواری است.

مصاحبه‌شونده شماره ۲۵ در این زمینه می‌گوید:

«نگرش مثبت ما به نتیجه هر اتفاقی که قرار است رخ بدهد و امیدواری یکی از مؤلفه‌ها برای افزایش کیفیت زندگی است.» (موارد مشابه: ۱۲، ۱۶ و ۱۹)

موتور محرکه حیات و کامیابی

امید یعنی انگیزه‌داشتن برای ادامه زندگی و مسیر موفقیت را طی کردن. یعنی جمع‌شدن تمامی حس‌های خوب در کنار یکدیگر. بنا بر نظر مصاحبه‌شونده شماره ۱۸ که معتقد است: «همیشه شاد و پرانرژی خواهد بود، به‌سلامتی و زیبایی اهمیت بیشتری می‌دهد، مهربان‌تر می‌شود، صحبت‌هایش هم حتی رنگ‌وبوی امید می‌دهد و دیگران را نیز امیدوار می‌کند و برای همه خواسته‌هایش تلاش می‌کند.» (موارد مشابه: ۸، ۱۱، ۱۳، ۱۷، ۱۹، ۲۰ و ۲۲)

شاخصه‌های امیدواری میان دانشجو-معلمان

همواره افراد امیدوار نشانه‌هایی را دارا هستند که با آن‌ها شناخته می‌شوند. در این مقوله نشانه‌های امید در میان دانشجو-معلمان بررسی شده است که شامل:

اهداف مشخص و ازپیش‌تعیین‌شده

معیار دیگری که برای امیدواری در نظر گرفته شده است، داشتن هدف است. مصاحبه‌شونده شماره ۵ معتقد است: «یکی از ویژگی‌های امیدواری این است که فرد امیدوار هدف دارد و همواره سعی در رسیدن به آن می‌کند و اگر شکست بخورد باز به مسیر خود ادامه می‌دهد. امیدواری باعث می‌شود در بدترین شرایط بازم به بهترشدن اوضاع و لطف خداوند امید داشته باشیم.» (موارد مشابه: ۲، ۳، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۲۲، ۲۳ و ۲۴)

نقش امید در تسهیل و تقویت ارتباطات اجتماعی

افراد امیدوار تمایل دارند که روابط حمایتی و اجتماعی برقرار کنند. مصاحبه‌شونده شماره ۱۰ نیز بر این نظر است: «یکی از ویژگی‌های کلیدی امیدواری حس ارتباط

نقش باورها بر امیدبخشی

بخشی از امیدواری دانشجو-معلمان را می‌توان به علاقه آنان به حرفه معلمی دانست. فرد علاقه‌مند به معلمی همواره در حال کوشش برای پیشرفت و ارتقای خود است که این خود نشانه‌ای از امید به آینده است. مصاحبه‌شونده شماره ۸ معتقد است:

«بخش زیادی از امیدواری بستگی به عوامل درونی دارد؛ اینکه دانشجویان واقعاً به شغل معلمی علاقه داشته باشند، سعی می‌کنند در دانشگاه هم کارهای تربیتی و آموزشی و پژوهشی زیادی انجام دهند. البته از روی علاقه، چون بعداً می‌خواهند در مدرسه عملکرد خوبی داشته باشند و این یعنی امید به آینده‌ای که دوست دارند با تمام توان در آن مسیر پیشرفت کنند.» (موارد مشابه: ۱۰، ۱۲، ۱۹ و ۲۰)

پایداری و ارزش شغل معلمی

هر شغلی مزایا و معایبی دارد؛ اما در شغل معلمی میزان مزایای آن بسیار بیشتر از معایبش است. مصاحبه‌شونده شماره ۱ نیز اشاراتی به این مزایا کرده است:

«وجود آینده تضمینی، شغل امن و فاقد سختی‌های چالش‌برانگیز، داشتن حقوق ماهانه و حضور در فضای موردقبول ارزش‌های فعلی جامعه.» (موارد مشابه: ۵، ۷، ۱۴، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴ و ۲۵)

اثرگذاری معلم بر یادگیری دانش‌آموز

هنگامی که یک معلم به دانش‌آموزان آموزش می‌دهد و بعد می‌بیند که آن‌ها به‌خوبی یاد گرفته‌اند، غرق در لذت می‌شود. مصاحبه‌شونده شماره ۱۴ به‌خوبی این موضوع را تفسیر کرده است:

«از زیباترین دلایلی هم که وجود دارد، اینکه وقتی یک کودک کلاس اول را که تولدایی خولندن و نوشتن ندارد، آموزش می‌دهی و درنهایت می‌تواند بخواند و بنویسد بهترین و عالی‌ترین اتفاق ممکن است.»

فرصت ارتقا در مسیر شغلی و تحصیلی

اینکه شرایط ادامه تحصیل در این حرفه فراهم است و

اجتماعی است. افراد امیدوار تمایل دارند که روابط مثبت و حمایتی با دیگران برقرار کنند. این روابط می‌تواند نقش مهمی در تقویت روحیه و انگیزه فرد داشته باشد و به‌عنوان منبع الهام و دلگرمی عمل کند؛ به‌این‌ترتیب، امیدواری نه‌تنها به فرد کمک می‌کند، بلکه به بهبود کیفیت زندگی و ارتباطات اجتماعی نیز کمک می‌نماید.»

رضایتمندی از زندگی و آرامش درونی

فردی که همواره در زندگی امیدوار است، از آرامش درونی و نسبی برخوردار است. بنا بر نظر مصاحبه‌شونده شماره ۱۶ که بیان می‌دارد:

«وقتی این دو واژه امیدواری در زندگی آدمی چهره حقیقی خود را نمایان می‌کنند، خودبه‌خود در فرد یک رضایت کامل و آرامش درونی ایجاد می‌شود.»

توانایی انطباق با شرایط جدید

افراد امیدوار همواره می‌توانند خود را با شرایط موجود وفق دهند. آن‌ها در هر شرایطی کنترل خود را در دست دارند. همان‌طور که مصاحبه‌شونده ۲۵ بیان می‌دارد:

«توانایی انطباق با شرایط جدید از ویژگی‌های دیگر امیدواری است. اینکه هنگام بروز مشکل سریع ناامید نمی‌شوند و به دنبال یافتن راه‌حل هستند.»

نقش امید در افزایش تاب‌آوری در چالش‌ها

افراد امیدوار همواره در پی حل مسائل خود هستند و در مواجهه با چالش‌ها به بهترین شیوه عمل می‌کنند. مصاحبه‌شونده شماره ۱۱ این‌گونه بیان می‌دارد:

«امیدواری در بین دانشجویان دانشگاه فرهنگیان بسیار مهم و تأثیرگذار است. این دانشجویان به‌عنوان آینده‌سازان جامعه و معلمان فردا، نقش ویژه‌ای در آموزش و پرورش نسل‌های آینده دارند. وجود امیدواری در بین این دانشجویان می‌تواند موجب انگیزه، تلاش و پایداری بیشتر در مسیر آموزشی و حرفه‌ای آنان شود. این احساسات مثبت می‌تواند به دانشجویان کمک کند تا با چالش‌ها و سختی‌های تحصیلی و حرفه‌ای خود بهتر مقابله کنند و به‌سوی اهداف بزرگ‌تر و والاتر حرکت کنند.»

موانع امیدواری میان دانشجوی-معلمان

در این بخش برخی از موانع و چالش‌هایی بررسی می‌شود که از نظر دانشجوی-معلمان موجب کاهش امیدواری می‌شود.

نقش عوامل محیطی بر امیدواری دانشجوی-معلمان

قطعاً اطرافیان و محیط پیرامون ما بر سطح امیدواری ما تأثیرگذار است. برخی از دانشجویان معتقدند که با ورودشان به دانشگاه و مشاهده برخی رفتارها و شرایط، سطح امیدواری‌شان پایین آمده است. مصاحبه‌شونده شماره ۳ نیز همین نظر را دارد:

«قبل از ورود به دانشگاه فرهنگیان قطعاً امید دانشجویها به ساختن آینده‌ای بهتر برای خود و جامعه بیشتر بود و با ورود به این دانشگاه باتوجه به سخت‌گیری‌های اعمال‌شده انگیزه و امید دانشجویان پایین آمده و نسبت به قبل کمتر تلاش می‌کنند. همچنین بی‌احترامی‌هایی که در محیط دانشگاه و مسئولان محترم مشاهده می‌شود؛ چون با انتظارات دانشجویان منطبق نیست و دور از انتظار بود، باعث کاهش امیدواری شده است.» (موارد مشابه: ۳، ۴، ۶، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۵، ۱۷، ۱۸ و ۲۴)

چالش‌های حضور در فضای مدرسه با عنوان معلم کارورز

دانشجو-معلمان به عنوان یک معلم باید در میان دانش‌آموزان قرار بگیرند. فضایی که پر از شادی و مهربانی و صمیمیت است که باعث می‌شود معلم احساس سرزندگی کند. مصاحبه‌شونده شماره ۴ اشاره‌ای هرچند کوچک به این موضوع داشته است:

«معلم بودن و رفتن سر کلاس و روبه‌روشدن با دانش‌آموزان.» (موارد مشابه: ۲۳)

کمبود آموزش‌های کاربردی برای دانشجوی-معلمان

یکی دیگر از عوامل مؤثر بر ایجاد انگیزه در دانشجویان وجود اساتید دانا و باتجربه است که به میزان انگیزه و امید دانشجویان می‌افزاید. مصاحبه‌شونده شماره ۸ نیز بر این نظر است:

محدودیتی برای دانشجویان وجود ندارد، سبب می‌شود که انگیزه در آنان باقی بماند و با شوق به راه خود ادامه دهند. مصاحبه‌شونده شماره ۲۵ این گونه بیان می‌دارد:

«اینکه اهدافمان مشخص است و وضعیت شغلی‌مان مشخص است، سبب ایجاد انگیزه شده. اینکه می‌توانیم ادامه تحصیل دهیم و پیشرفت‌هایمان بیشتر شود و مهم‌ترین دلیل انگیزه اینکه به دلنش‌آموزان کمک می‌کنیم.»

خودکفایی مالی و هویت حرفه‌ای

از آنجاکه دانشگاه فرهنگیان به دانشجوی-معلمان حقوق اختصاص داده است، شرایط استقلال مالی دانشجویان را فراهم ساخته و سبب افزایش اعتمادبه‌نفس و در نتیجه سطح امیدواری آنان گشته است. مصاحبه‌شونده شماره ۱۷ نیز معتقد است:

«همین حقوق هرچند ناچیز در بعضی‌ها ایجاد امید کرده است. منم از این قاعده مستثنی نیستم. مخصوصاً اینکه خانم هستم و این یک امتیاز مثبت برای من است که توانستم در ۱۸ سالگی از لحاظ مالی مستقل شوم. دور از خانه بودن و در شهر دیگری زندگی کردن آن هم به تنهایی، باعث کسب‌کردن تجربیات خوبی شده که من از این بابت خوشحال و خوشنود هستم.» (موارد مشابه: ۲۴)

نقش دانشجوی-معلمان در دگرگونی آموزش

دانشجو-معلمان به عنوان معلمان آینده و تأثیرگذار در جامعه می‌توانند در آموزش تحول ایجاد کنند و سبب افزایش امید و انگیزه در میان قشر معلمان و همچنین دانش‌آموزان شوند. مصاحبه‌شونده شماره ۵ نیز بر همین نظر است:

«به نظرم امیدواری افزایش پیدا کرده؛ چون اکثر دانشجویان بر این عقیده هستند که می‌توانند تحولی در امر آموزش ایجاد کنند و علاوه بر تدریس کتب درسی، درس زندگی هم به دانش‌آموزان بدهند و اینکه آموزش‌های جدیدی که دانشجویان می‌بینند باعث می‌شود خیلی قوی‌تر و با آگاهی کامل‌تر پا به کلاس درس بگذارند و دانش‌آموزان را با مباحث آشنا کنند.»

دانشجویان توجهی نمی‌شود. هر کس می‌خواهد حرف خودش را روی کرسی بنشاند. بی‌توجهی مسئولین و سایر عوامل باعث شده، دیگر انگیزه‌ای برای دانشجویان وجود نداشته باشد.» (موارد مشابه: ۲۲)

مشکلات خانوادگی مؤثر بر سطح امیدواری

در این باره نمی‌توان خیلی مطمئن صحبت کرد؛ اما مصاحبه‌شونده شماره ۱۶ یکی از عوامل کاهش یا افزایش امیدواری را مشکلات خانوادگی بیان می‌دارد:

«واقعاً قضاوت درباره این مورد خیلی سخت و شاید هم بی‌انصافانه باشد. من که نمی‌توانم افزایش امیدواری یا کاهش امیدواری افراد مختلف را بسنجم؛ چون شاید فردی امیدواری‌اش کم شده باشد و کم‌امیدی‌اش مربوط به مشکلات شخصی خودش باشد؛ مثلاً مشکلات خانوادگی. پس این موارد افزایش امیدواری و کاهش امیدواری مختلف هستند.»

مقایسه زندگی مجازی دیگران با زندگی واقعی خود

در جامعه امروزی، متأسفانه افراد زندگی واقعی خود را با زندگی‌های آرمانی و مجازی دیگران که اغلب نمایشی بیش نیست، مقایسه می‌کنند. همین عامل سبب کاهش امید در افراد می‌شود. مصاحبه‌شونده شماره ۱۸ به‌خوبی این موضوع را بیان کرده است:

«به نظرم میزان امیدواری کاهش یافته است. علت هم گشت‌وگذار در یک فضای غیرواقعی و مجازی و مقایسه کردن با زندگی خود، باعث شده امیدواری کمتر شود.» (موارد مشابه: ۲۴)

کاهش انگیزه در فضای دانشگاه

برخی معتقدند امید در میان جوانان نه تنها افزایش نداشته است، روند نزولی را در پیش گرفته و در حال سقوط است. مصاحبه‌شونده شماره ۲ نیز بر همین نظر است:

«به نظر من نسبت به دانشگاه‌های دیگر یا حتی جامعه خیلی کم است و انگیزه و امید را فقط در بین تعداد افراد محدودی می‌توان دید که باگذشت زمان در میان دانشجویهای دیگر آن‌ها هم امیدشان کم می‌شود.» (موارد مشابه: ۶)

«مطالب آموزشی و کاربردی که واقعاً بعد از دانشگاه در مدارس برای کار با بچه‌ها کاربردی باشد، بعد اینکه استادها بسیار خوب و تأثیرگذاری داشته باشیم و نهایت استفاده را از علم و دانش آن‌ها بکنیم.» (موارد مشابه: ۹، ۱۰، ۱۵ و ۱۶)

شرایط اقتصادی

عوامل اقتصادی همیشه مانعی بر پیشرفت افراد بوده است. معلمان نیز از این قاعده مستثنی نیستند. شرایط معیشتی آنان بر امیدواری‌شان و در نهایت بر تمرکزشان تأثیر دارد. مصاحبه‌شونده شماره ۷ این‌گونه بیان می‌دارد:

«به صورت کلی اگر این مقوله را حتی در سطح فرهنگی‌های خارج از دانشگاه هم بسنجیم، به دلیل معیشت ضعیف و اقتصاد کم‌توان این دغدغه ذهنی به کلاس درس و دانشگاه هم منتقل می‌شود.» (موارد مشابه: ۲، ۶، ۷، ۱۳، ۱۴، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۲ و ۲۵)

سختی کار، عاملی بر کاهش امید

هر شغلی سختی‌ها و چالش‌های خاص خود را داراست. شغل معلمی نیز از این قاعده مستثنی نیست. مصاحبه‌شونده شماره ۱۴ بیان می‌دارد:

«از نظر من، میزان امیدواری در بین تمامی دانشجویان کاهش چشمگیری داشته است. وقتی که به یک دانشجو-معلم نگاه می‌کنی که قرار است به عنوان انتقال‌دهنده آموزش با بچه‌ها ارتباط بگیرد، به دلیل صحبت‌ها و ته دل خالی کردن و سختی و عدم رسیدگی کامل و کافی به آن‌ها و متأسفانه بی‌احترامی تعداد زیادی از والدین و همچنین سختی‌هایی که در مورد کار به گوش می‌خورد، در نتیجه میزان امیدواری متأسفانه تا حد قابل توجهی پایین آمده است.»

کم‌توجهی مسئولین به دانشجویان

برخی معتقدند که مسئولین به دانشجویان، خصوصاً دانشجو-معلمان، کم‌توجه هستند و آن‌طور که باید به آن‌ها رسیدگی نمی‌کنند. مصاحبه‌شونده شماره ۱۵ نیز همین عقیده را دارد:

«متأسفانه کاهش یافته است؛ چون که واقعاً به نیازهای

تأثیر جایگاه معلمی بر امید و رشد دانشجوی-معلمان

از آنجاکه جایگاه معلمی در جامعه بسیار چشمگیر است و این افراد از احترام خاصی برخوردارند، اغلب معلمان افرادی با سطح بالای امیدواری هستند. مصاحبه‌شونده شماره ۴ نیز بر این نظر است:

«دانشجویان دانشگاه فرهنگیان از لحاظ اینکه شغل مقدس معلمی را انتخاب کرده و در آینده‌ای نزدیک معلم می‌شوند، امیدوارند.» (موارد مشابه: ۱۸، ۱۹، ۲۱، ۲۳ و ۲۵)

راهکارهای افزایش سطح امیدواری میان دانشجوی-معلمان

برای افزایش سطح امیدواری، دانشجوی-معلمان راهکارهایی را ارائه داده‌اند که در این مقوله به آن‌ها پرداخته شده است:

آگاه‌سازی دانشجویان با برگزاری کلاس‌های آموزشی

با برگزاری کارگاه‌ها می‌توان دانشجویان را از فرصت‌های موجود آگاه کرد و تا حدودی فشار و استرس را از آن‌ها دور کرد. مصاحبه‌شونده شماره ۱ بیان می‌دارد که:

«مصاحبه‌ها و فرصت‌های ممکن برای دانشجویان به‌صورت شفاف در کارگاه‌ها آموزش داده شود، از به‌کارگیری فشار مضاعف بر روی دانشجویان پرهیز شود و ویژگی‌های مثبت در دانشجویان بزرگ‌نمایی شود.» (موارد مشابه: ۲، ۵، ۸، ۱۰، ۱۶ و ۱۸)

تغییر نگرش دانشجویان به دانشگاه

هر یک از دانشجویان نگرش و تفکری درباره دانشگاه و سیستم دانشگاهی دارند. گاهی با یک تغییر کوچک در این نگرش‌ها می‌توان بر امیدواری دانشجویان به دانشگاه افزود. مصاحبه‌شونده شماره ۳ نیز بر همین عقیده است:

«تغییر زاویه دید دانشجویان به محیط دانشگاه. اینکه دانشگاه محل کسب دانش است و با جایی که تمام نیازهای ما را برطرف کند، متفاوت است.» (موارد مشابه: ۱۱، ۱۲ و ۱۵)

افزایش امکانات رفاهی برای دانشجویان

در برخی موارد دانشجویان از امکانات رفاهی و برخورد

مسئولان دانشگاه شاکی هستند و برایشان موجب یأس و ناامیدی است. همان‌طور که مصاحبه‌شونده شماره ۳ به آن اشاره کرده است:

«احساس مسئولیت بیشتر مسئولان و توجه به نیازهای دانشجویان در خوابگاه و دانشگاه، کاهش سخت‌گیری‌های بی‌مورد و توجه به اعتراضات و انتقادات و نیازهای دانشجویان از طرف مسئولان.» (موارد مشابه: ۲، ۴، ۶، ۷، ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۲۱ و ۲۲)

کشف استعدادهای دانشجویان

بی‌شک هر فرد دارای استعدادهایی است که می‌تواند در دانشگاه از آن‌ها استفاده کند. چه خوب است کادر دانشگاه بیشتر در این زمینه تلاش کنند. مصاحبه‌شونده شماره ۹ بیان می‌دارد:

«تشخیص استعداد دانشجویان و راهنمایی آنان در مسیر درست استعداد خویش باعث انگیزه و امید بیشتر آنان می‌شود.»

اصلاح دروس ارائه‌شده در دانشگاه

برخی بر این باورند که بعضی از دروس پوچ و بیهوده بوده و نیازی به بودنشان نیست و بهتر است با دروس کاربردی‌تر جایگزین شود. مصاحبه‌شونده شماره ۱۳ اشاراتی به این موضوع دارد:

«واحدهای غیرکاربردی که جز اتلاف وقت و هزینه کاربرد دیگری ندارند را حذف و استادهایی که خود تجربه تدریس در کلاس‌های درس را دارند و معلم‌های موفق بوده‌اند را به‌جای اشخاصی که فقط صحبت‌های آرمانی می‌کنند و خود هیچ درکی از وضعیت موجود در کلاس‌ها ندارند به کار بگیرند.» (موارد مشابه: ۱۹ و ۲۴)

پذیرش و باور به آنچه که وجود دارد

اولین مرحله در هر کاری پذیرش است. امیدواری نیز از همین قاعده پیروی می‌کند. مصاحبه‌شونده شماره ۱۴ نیز این قاعده را قبول دارد:

«اولین مورد به نظر پذیرش و باور است؛ باور به اینکه حرف و صحبت‌های بسیاری پشت سر همه شغل‌ها و کارها وجود دارد و نباید باعث ناراحتی و نگرانی شود.»

تعامل مؤثر کارکنان دانشگاه با دانشجویان

داشتن روابط اجتماعی قوی همیشه و همه‌جا کاربرد دارد، حتی در مقوله امید و انگیزه. مصاحبه‌شونده شماره ۱۴ بیان می‌دارد که:

«دومین مورد ارتباط خوب و کافی با بقیه دانشجویان و افراد موجود در دانشگاه است که باعث شادابی و افزایش امیدواری خواهد شد.» (موارد مشابه: ۲۰)

افزایش حقوق و مزایای دانشجو-معلمان

بحث حقوق و اقتصاد دانشجو همیشه هست. مسائل اقتصادی دانشجویان اگر حل شود، به‌خودی‌خود امیدواری آنان نیز افزایش می‌یابد. همان‌طور که مصاحبه‌شونده شماره ۲۵ معتقد است:

«افزایش حقوق در درجه اول که به نظرم مهم‌ترین ملاک است و اگر حقوق افزایش یابد، انگیزه دانشجویان هم از هر لحاظ افزایش پیدا می‌کند. افزایش امکانات برای رفاه دانشجویان کم‌کردن کسورات دانشگاه.» (موارد مشابه: ۶، ۱۷، ۱۸، ۲۲ و ۲۳).

استفاده از روش‌های نوین آموزش و تدریس

در شغل معلمی یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین عوامل، روش آموزش است. معلمی که از روش‌های نوین برای تدریس خود استفاده می‌کند، نه‌تنها خود، دانش‌آموزانش نیز به شرایط تحصیلی خود امیدوار می‌شوند. مصاحبه‌شونده شماره ۵ معتقد است:

«امیدداشتن به تدریس دانش‌آموزان با استفاده از تکنولوژی و ابزار به‌روز نه فقط اکتفا به روش‌های سنتی؛ امیدداشتن به تربیت دانش‌آموزان نه فقط به‌منظور حفظ کتب درسی، بلکه به‌منظور آموزش انواع مهارت‌ها و شهروند خوبی‌بودن برای جامعه؛ امیدداشتن به بهبود آموزش و تربیت در نظام آموزش و پرورش.»

ارتقای سطح علمی و فرهنگی دانشگاه

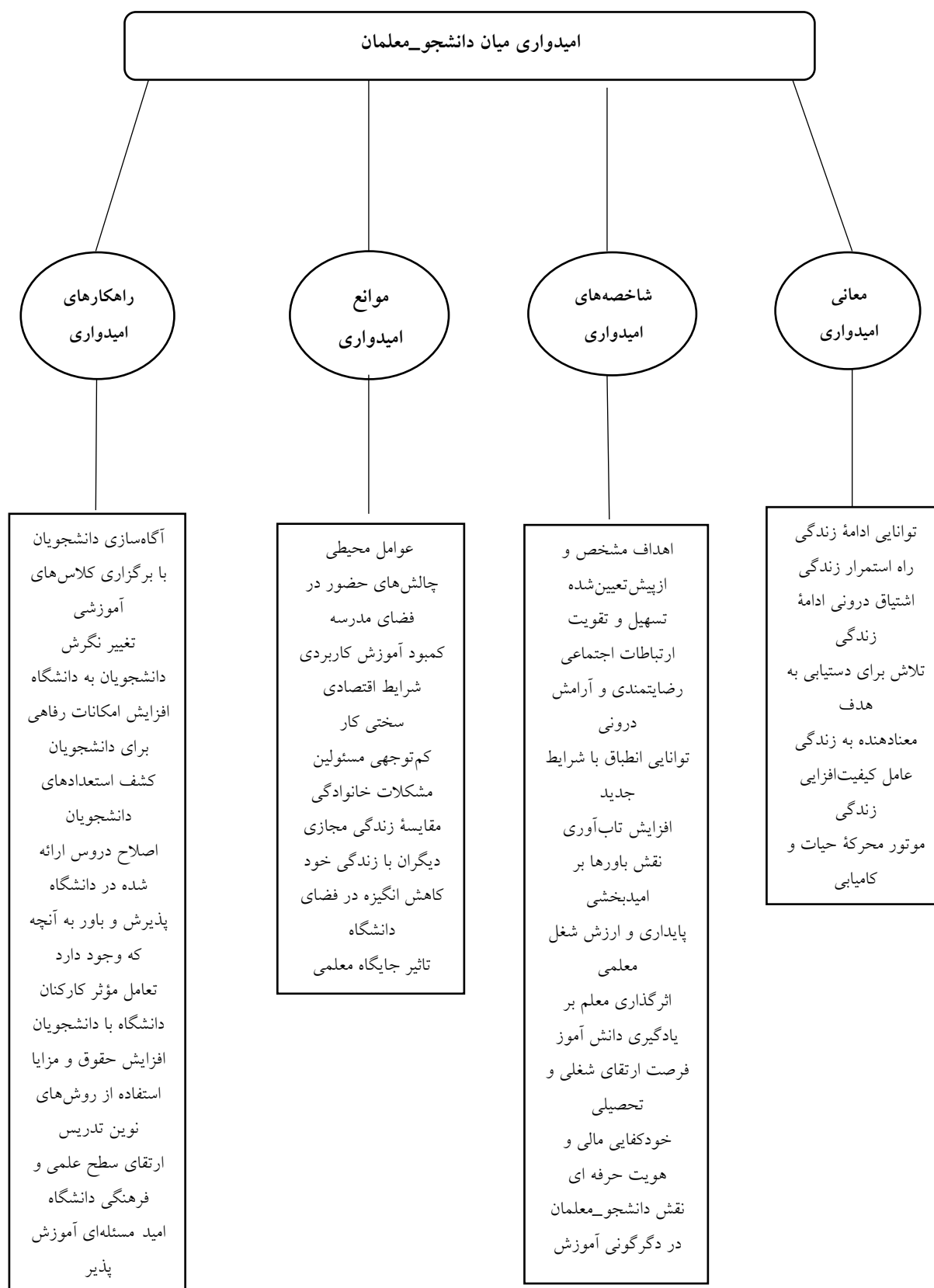
هرچه سطح علمی اساتید بالاتر باشد، انگیزه دانشجو-معلمان برای ارتقای خود بیشتر می‌شود. مصاحبه‌شونده شماره ۵ معتقد است:

«ارتقای سطح علمی دانشگاه هم در اساتید و هم در دانشجویان؛ ارتقای امکانات و فراهم‌شدن محیطی بهتر برای دانشجویان؛ بالارفتن ارج و قرب معلمی در سطح جامعه.» (موارد مشابه: ۶، ۷، ۸، ۱۱، ۱۵ و ۲۴)

امید مسئله‌ای آموزش‌پذیر

گاهی لازم است که امیدواربودن را یاد بگیریم. برخی از افراد بلد نیستند که امیدوار باشند و همواره در یأس و ناامیدی به سر می‌برند. مصاحبه‌شونده شماره ۱ به‌خوبی این موضوع را تفسیر کرده است:

«امید مسئله‌ای درعین‌حال آموزش‌پذیر، ولی نسبی است. درواقع عوامل زیادی در امیدواری اثر می‌گذارد و چون ما آموزش کافی ندیده‌ایم، توانایی بهره از چالش‌ها را فراموش کرده و به‌تبع امید کاهش یافته است.»

نتیجه

هدف پژوهش حاضر، شناسایی معانی، شاخصه‌ها، موانع و راهکارهای امیدواری در میان دانشجویان دانشگاه فرهنگیان کردستان بود. باتوجه به سؤالاتی که از گروه هدف پرسیده شد، نتایج زیر حاصل گردید.

در پاسخ به بخش نخست، سؤال اول پژوهش مبنی بر اینکه از نظر دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان، امیدواری دارای چه معانی‌ای است؟ نتایج نشان داد که امید در میان دانشجویان معلمان صرفاً احساسی زودگذر یا آرزویی مبهم نیست، بلکه سازه‌ای روان‌شناختی چندبعدی و بنیادین است که نقش حیاتی در شکل‌دهی به زندگی، هویت و مسیر حرفه‌ای آن‌ها ایفا می‌کند. مفاهیم استخراج‌شده، ابعاد مختلف این امید را آشکار می‌سازد و آن را به مثابه ستون فقرات حیات روانی و اجتماعی این قشر از جامعه معرفی می‌کند. امید برای دانشجویان معلمان تنها یک حس مثبت نیست، مفهومی چندوجهی و اساسی است. شامل ۱- بقا و استمرار که به آنها کمک می‌کند تا در مسیر زندگی خود ادامه دهند؛ ۲- هدفمندی: به زندگی و تلاش‌هایشان جهت می‌دهد؛ ۳- معنا و کیفیت: به هستی و تجربه‌هایشان عمق می‌بخشد؛ ۴- انگیزه و موفقیت: محرکی برای تلاش و دستیابی به کامیابی‌هاست. دانشجویان معلمان امید را در تلاش می‌بینند که نشان‌دهنده سطح نگرش آن‌هاست که امید بدون حرکت و پیگیری، بی‌فایده است. این بعد، امید را به مثابه یک قطب‌نمای درونی می‌بیند که مسیر را به سمت اهداف مشخصی مانند موفقیت تحصیلی، فارغ‌التحصیلی، کسب شغل معلمی و ایفای نقش اجتماعی تعیین می‌کند. این بعد همچنین منعکس‌کننده مسئولیت‌پذیری و عاملیت فردی آن‌هاست. نتایج پژوهش با یافته‌های پژوهش ارشدی بهادر (۱۴۰۰) همسو است؛ زیرا در هر دو امید را ریشه در فطرت انسان می‌دانند. یافته‌های هر دو پژوهش نشان می‌دهند که تقویت روحیه و رسیدن به سعادت حقیقی می‌تواند موجب تقویت امیدواری فرد شود. همچنین نشان داد که امید در درون افراد وجود دارد و باید آن را یافت. در تحلیل این

یافته‌ها می‌توان گفت که بر پایه نظریه‌اشنایدر، امید زمانی شکل می‌گیرد که فرد انگیزش درونی برای حرکت به سوی اهداف و نیز راه‌های ذهنی برای رسیدن به آن اهداف را در خود تجربه کند. دانشجویان معلمان امید را نه احساس، نوعی «عاملیت فعال» و «جهت‌دهی هدفمند» می‌دانند؛ دقیقاً همان دو رکن اساسی نظریه‌اشنایدر. همچنین تأکید آن‌ها بر تلاش، استمرار و مسئولیت‌پذیری با مؤلفه عاملیت همخوان است و توجه آن‌ها به هدفمندی و مسیرهای رسیدن به موفقیت با مؤلفه مسیرها در نظریه‌اشنایدر تطابق کامل دارد. در پاسخ به بخش دوم سؤال اول مبنی بر اینکه از نظر دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان، شاخصه‌های امیدواری شامل چه مواردی است، نتایج نشان داد که امید با احساسات افراد رابطه مستقیم دارد. به‌طوری‌که فردی که دارای آرامش درونی است و انسان شادتری است، امیدواری بیشتری دارد؛ پس می‌توان عواطف و احساسات فردی را یک شاخصه مهم در سطح امیدواری در نظر گرفت. همچنین میزان رضایت افراد از خود که بخشی از احساسات فردی نیز به شمار می‌رود، بر سطح امیدواری دانشجویان مؤثر بوده و شاخصه‌ای پررنگ در میان دانشجویان معلمان است. باتوجه به یافته‌های موجود می‌توان شاخصه‌ها را در دو بُعد دسته‌بندی کرد: ۱- بُعد فردی و روانی که شامل اهداف ازپیش‌تعیین‌شده، رضایتمندی از زندگی و آرامش درونی، نقش امید در افزایش تاب‌آوری در چالش‌ها و از این قبیل موارد است؛ ۲- بُعد اجتماعی و حرفه‌ای که شامل نقش امید در تسهیل و تقویت ارتباطات اجتماعی، پایداری و ارزش شغل معلمی، فرصت ارتقا در مسیر شغلی و تحصیلی و ... است. براساس شاخصه‌ها می‌توان نتیجه گرفت که امید در میان دانشجویان معلمان، پدیده‌ای کاملاً ملموس، پویا و چندوجهی است که خود را در ابعاد مختلف زندگی فردی، اجتماعی و حرفه‌ای آن‌ها بروز می‌دهد. این شاخصه‌ها در مجموع، تصویری از دانشجویان معلمان امیدوار را ترسیم می‌کنند که نه تنها در درون خود احساس مثبتی دارند، این احساس در نگرش‌ها، رفتارها و انتخاب‌های آنان نیز

مشاهده می‌شود. نتایج پژوهش با پژوهش امیری اسفرجانی و همکاران (۱۳۹۸) همسو است؛ زیرا هر دو شاخصه‌های اصلی امید را بررسی می‌کنند با این تفاوت که پژوهش اسفرجانی و همکاران در زمینه اجتماع است. هر دو پژوهش به این نتیجه دست‌یافته‌اند که زندگی افراد همواره دارای فراز و فرودهایی است و افراد باتجربه شکست بیشتر امیدوار می‌شوند تا در زندگی خود موفق شوند و دست از تلاش برندارند.

در پاسخ به سؤال دوم مبنی بر اینکه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان، موانع حصول و استمرار امیدواری را چگونه تبیین می‌کنند، نتایج نشان داد که امید علاوه بر اینکه یک نیروی درونی است، به شدت تحت تأثیر عوامل بیرونی و چالش‌های محیطی قرار دارد. شناسایی این موانع برای برنامه‌ریزی مداخلات مؤثر، برای حفظ و تقویت امید در دانشجوی-معلمان بسیار حائز اهمیت است. نقش عوامل محیطی بر امیدواری دانشجوی-معلمان مانعی کلی است که موانع دیگر را در بر می‌گیرد. این نشان می‌دهد که محیط تأثیر بسزایی در شکل‌گیری یا کاهش امید دارد. اگر محیط حمایتی باشد، امید تقویت می‌شود؛ اما در صورت وجود چالش‌ها می‌تواند به مانعی جدی تبدیل شود. بررسی موانع موجود در مسیر امیدواری دانشجوی-معلمان، تصویری چندبُعدی و اغلب چالش‌برانگیز را پیش روی ما قرار می‌دهد. این موانع، از فشارهای محیطی و ساختاری گرفته تا مشکلات فردی، همگی دست‌به‌دست هم داده و می‌توانند به طور چشمگیری سطح امیدواری این قشر حیاتی را کاهش دهند. درک این موانع، اولین گام اساسی برای طراحی راهکارهای مؤثر و حمایت‌گراانه است. در اینجا بررسی برخی از این موانع می‌شود: ۱- ناهمخوانی میان آموزش دانشگاهی و واقعیت میدانی: شکاف درخور توجهی بین دانش نظری و مهارت‌های عملی موردنیاز در محیط‌های آموزشی واقعی (مانند چالش‌های دوره کارورزی) و کمبود آموزش‌های کاربردی، دانشجوی-معلمان را با احساس عدم

آمادگی و ناکارآمدی مواجه می‌سازد. این موضوع می‌تواند به دلسردی و کاهش اعتمادبه‌نفس حرفه‌ای آن‌ها منجر شود؛ ۲- فشارهای اقتصادی و سختی‌های مادی: شرایط اقتصادی نامساعد و سختی‌های ذاتی شغل معلمی (که ممکن است با انتظارات اولیه دانشجوی-معلمان همخوانی نداشته باشد) به طور مستقیم بر رفاه و امنیت روانی آن‌ها تأثیر می‌گذارد و عاملی بازدارنده برای امیدواری محسوب می‌شود؛ ۳- خلأ حمایتی و عدم توجه کافی: کم‌توجهی مسئولین دانشگاهی و سیاست‌گذاران به دغدغه‌ها، نیازها و مسیر پیشرفت دانشجوی-معلمان، حس نادیده گرفته شدن را در آن‌ها تقویت می‌کند. این فقدان حمایت سیستمی، امید به آینده حرفه‌ای و رشد شخصی را کم می‌کند؛ ۴- تأثیرات منفی عوامل فردی و روانی: مشکلات خانوادگی، چالش‌های شخصی و همچنین تأثیرات مخرب مقایسه مداوم با زندگی‌های مجازی (که اغلب ایدئال‌سازی شده‌اند) می‌تواند روحیه و سطح امیدواری دانشجوی-معلمان را به شدت تحت تأثیر قرار دهد؛ ۵- چالش‌های محیط دانشگاهی: کاهش انگیزه در فضای خود دانشگاه که انتظار می‌رود محیطی پویا و الهام‌بخش باشد، نشان‌دهنده نیاز به بازنگری در روش‌های آموزشی، فضاهای فرهنگی و حمایت‌های روانی-اجتماعی درون دانشگاه است؛ ۶- جایگاه اجتماعی: تأثیرپذیری امید و رشد دانشجوی-معلمان از جایگاه و تصویر اجتماعی شغل معلمی، بیانگر آن است که اگر این حرفه با مشکلات، کم‌ارزشی یا چالش‌های فراوان همراه باشد، بر نگرش و امید دانشجوی-معلمان به آینده شغلی‌شان تأثیر منفی خواهد گذاشت و موجب کاهش امیدواری می‌شود. پژوهش با پژوهش نورایی و عبدالله‌زاده (۱۳۹۴) همسو است؛ زیرا هر دو عوامل مؤثر بر امیدواری را بررسی می‌کنند. این عوامل شامل عوامل مادی و معنوی است که میزان تأثیرگذاری آنان بر تقویت مثبت یا منفی امیدواری را بررسی می‌کند. پژوهش‌های حاضر بر این باورند که شرایط اقتصادی که در دسته عوامل مادی قرار دارد تا حد زیادی بر میزان امیدواری

افراد مؤثر است و این نشان از تأثیر زیاد عوامل مادی بر امیدواری است. در تحلیل این یافته‌ها می‌توان گفت که در نظریهٔ شنایدر، ناکامی در امید زهانی رخ می‌دهد که یا انگیزش برای حرکت به سوی هدف تضعیف شود یا راه‌های قابل‌تصور برای رسیدن به هدف مسدود گردد. موانعی که دانشجو-معلمان بیان کرده‌اند از فشارهای ساختاری و اقتصادی تا کمبود حمایت و شکاف میان آموزش و عمل، درواقع همان عواملی هستند که انگیزش درونی آن‌ها را کاهش می‌دهد و نیز مسیرهای دستیابی به اهداف حرفه‌ای را محدود می‌کند؛ بنابراین، یافته‌ها درست در امتداد نظریهٔ شنایدر نشان می‌دهد که هرچه موانع بیرونی و درونی بیشتر شود، مسیرهای ذهنی و نیز ارادهٔ حرکت تضعیف‌شده و امید به‌طور محسوسی کاهش می‌یابد.

در پاسخ به سؤال آخر مبنی بر اینکه از نظر دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان کردستان، چه راهکارهایی برای تحقق امیدواری میان دانشجویان وجود دارد، نتایج نشان داد که چگونه می‌توان با رویکردهای هدفمند، سطح امیدواری را در دانشجو-معلمان تقویت کرد. این راهکارها، تلاشی برای پرکردن شکاف‌های موجود و بهره‌برداری از پتانسیل‌ها است. مهم‌ترین راهکارها: ۱- آگاه‌سازی و آموزش، کلید تغییر نگرش: این راهکار به معنای فراهم کردن فضایی برای دانشجو-معلمان است تا با واقعیت‌های حرفه، فرصت‌ها، چالش‌ها و حتی مهارت‌های تاب‌آوری آشنا شوند. آگاهی، اضطراب ناشی از ناشناخته‌ها را کاهش می‌دهد و دید واقع‌بینانه‌تری به آینده می‌بخشد. تغییر نگرش دانشجویان به دانشگاه نشان می‌دهد که دانشگاه نباید فقط محلی برای انتقال دانش باشد، بلکه باید به فضایی پویا برای رشد شخصی، حرفه‌ای و حتی شکل‌گیری هویت معلمی تبدیل شود. با اصلاح نگاه دانشجو-معلمان به دانشگاه (به‌عنوان حامی و فرصت‌ساز)، می‌توان انگیزه و امید آن‌ها را افزایش داد؛ ۲- حمایت رفاهی و تسهیل‌گری محیطی: فراهم کردن امکانات مناسب رفاهی، احساس حمایت‌شدن را در دانشجو-معلمان تقویت می‌کند و باری از دوش او برمی‌دارد که خود به افزایش امیدواری کمک می‌کند؛ ۳- پرورش

استعداد و اصلاحات آموزشی: وقتی دانشجو-معلمان احساس کند استعدادهایش دیده می‌شود و پرورش می‌یابد، حس ارزشمندی و کارآمدی در او تقویت می‌شود. این خود می‌تواند منبع بزرگی از امید باشد که به او اطمینان می‌دهد می‌تواند در حرفهٔ خود موفق باشد. همچنین با ارائهٔ دروس مرتبط‌تر، کاربردی‌تر و به‌روزر، دانشجو-معلمان احساس می‌کنند برای ورود به بازار کار و مواجهه با چالش‌های واقعی آموزش آماده‌تر می‌شوند و این آمادگی، امید را در آن‌ها زنده نگه می‌دارد؛ ۴- تعاملات سازنده و ارتقای جایگاه: به‌جای تمرکز بر ایدئال‌ها، دانشجو-معلمان باید بتوانند واقعیت‌های موجود را بپذیرند و با تمرکز بر نقاط قوت و راه‌حل‌ها، به سمت آینده‌ای امیدوارانه حرکت کنند. ضمن اینکه فضای دانشگاهی که در آن کارکنان (از جمله اساتید، مشاوران و کادر اداری) با دانشجو-معلمان تعامل مثبت و حمایت‌گرانه دارند، حس تعلق و ارزشمندی را در دانشجو تقویت می‌کند؛ درنهایت بهبود وضعیت معیشتی و افزایش قدردانی از معلمین، آیندهٔ شغلی آن‌ها را روشن‌تر می‌کند و امید به زندگی بهتر و کارآمدتر را در آن‌ها زنده نگه می‌دارد؛ ۵- رشد و بینش جامع: یک دانشگاه با سطح علمی و فرهنگی بالا، نه تنها دانشجو-معلمان را از نظر آکادمیک غنی می‌کند، آن‌ها را با تجربیات فرهنگی و اجتماعی متنوع آشنا می‌سازد که به رشد همه‌جانبه و افزایش دیدگاه‌های مثبت آن‌ها کمک می‌کند. در تحلیل این یافته‌ها می‌توان گفت که در نظریهٔ شنایدر، امید زمانی تقویت می‌شود که اراده و انگیزش فرد برای حرکت به سمت اهداف افزایش یابد و نیز مسیرهای روشن و قابل‌دستیابی برای رسیدن به این اهداف در اختیار او قرار گیرد. راهکارهایی که دانشجو-معلمان مطرح کرده‌اند، از آگاه‌سازی و حمایت رفاهی گرفته تا پرورش استعداد، تعاملات مثبت و ارتقای جایگاه حرفه‌ای درواقع انگیزش درونی آن‌ها را تقویت می‌کند و نیز مسیرهای واقعی و قابل‌اجرا را برای پیشرفت گسترش می‌دهد؛ بنابراین، این راهکارها کاملاً با الگوی شنایدر هم‌راستا هستند؛ زیرا «قدرت حرکت» و نیز «راه‌های حرکت» را

منابع فارسی

- ابراهیمی، ن.، صباغیان، ز.، و ابوالقاسمی، م. (۱۳۹۰). بررسی رابطه امید با موفقیت تحصیلی دانشجویان. پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۱۷(۲)، ۱-۱۶.
https://journal.irphe.ac.ir/article_702752.html
- ارشدی بهادر، م. (۱۴۰۰). بررسی امیدواری در معنویت دینی. معرفت، ۳۰(۳)، ۸۹-۱۰۰.
<https://marifat.nashriyat.ir/node/3964>
- امیری اسفرجانی، ز.، هاشمیان‌فر، س.ع.، و قاسمی، و. (۱۳۹۸). کاوش در امید اجتماعی نظریه‌ای داده‌بنیاد. مسائل اجتماعی ایران، ۱۰(۱)، ۲۷-۵۱.
<https://andisheeslam.monster/fa/article/journal-number/45739/>
- توکل، م.، و حیدری، ع. (۱۳۹۳). رابطه بین کیفیت زندگی و امید به آینده با افسردگی در بین زنان مطلقه و متقاضی طلاق شهر اهواز. سومین کنفرانس ملی روانشناسی و علوم رفتاری، تهران. <https://civilica.com/doc/430589>
- جهانگیری، ج.، و محمدی، ن. (۱۳۹۷). تبیین جامعه‌شناختی رابطه امید سیاسی و بی‌تفاوتی اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شیراز). مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱۷(۱)، ۱۲۷-۱۵۰.
<https://www.noormags.ir/view/fa/magazine/number/91812>
- حسینی، س. م. (۱۳۸۸). رابطه امید به زندگی و سرسختی روان‌شناختی. اندیشه و رفتار در روانشناسی بالینی، ۳(۱۲)، ۶۵-۵۷.
<https://sid.ir/paper/455588/fa>
- خلیلیان شلمزاری، م. (۱۴۰۰). مؤلفه‌ها و مدل مفهومی امید براساس آیات قرآن کریم: خوانشی با رویکرد روان‌شناختی. روان‌شناسی فرهنگی، ۵(۲)، ۱-۲۴.
<https://sid.ir/paper/1057724/fa>
- زاهد بابلان، ع.، قاسم‌پور، ع.، و حسن‌زاده، ش. (۱۳۹۰). نقش بخشش و سرسختی روان‌شناختی در پیش‌بینی امید. دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، ۱۲(۴۵)، ۱۲-۱۹.
<https://sanad.iau.ir/Journal/jsrp/Article/891885>
- سرلک، ا.، و سواری، ا. (۱۳۹۵). تأثیر عوامل اقتصادی-اجتماعی بر امید به زندگی در ایران. مدیریت

به‌طور هم‌زمان تقویت می‌کنند و موجب افزایش امید پایدار می‌شوند.

درکل می‌توان به این نتیجه دست یافت که اصلاح و ایجاد تغییراتی در سیستم دانشگاه فرهنگیان می‌تواند بر افزایش سطح امیدواری دانشجویان مؤثر باشد. پژوهش با پژوهش حسینی (۱۳۸۸) نیمه‌همسو است؛ زیرا به‌صورت غیرمستقیم یکی از راهکارهای افزایش امیدواری را بیان کرده است. همچنین موضوع امیدواری در افراد را به تفکیک جنسیت انجام داده است و نتیجه یکسانی از هر دو جنس به دست آمد و آن اینکه امیدواری و موفقیت در هر دو جنس دختر و پسر لازم و ملزوم یکدیگر است.

در پژوهش حاضر، معانی و شاخصه‌ها و عوامل و موانع امیدواری و همچنین راهکارهای افزایش آن بررسی شد؛ براین‌اساس، پیشنهاد می‌شود که این پژوهش در میان دانشگاه‌های فرهنگیان سایر استان‌ها نیز صورت پذیرد. این پیشنهادات می‌تواند برای دانشگاه‌های علوم پزشکی، مهندسی و سایر رشته‌ها مطالعات مقایسه‌ای را به همراه داشته باشد. به این صورت که با مقایسه یافته‌ها در میان دانشجویان رشته‌های مختلف (معلمان، پزشکان و مهندسان) نشان دهد که آیا عوامل مؤثر بر امید در این گروه‌ها مشترک است یا ویژگی‌های خاص هر رشته بر سطوح امیدواری تأثیر متفاوتی دارد. نتایج مقایسه‌ای می‌تواند به دانشگاه‌های علوم پزشکی، مهندسی و ... کمک کند تا برنامه‌های حمایتی خاصی برای دانشجویان خود طراحی کنند که با چالش‌های منحصربه‌فرد رشته‌شان سازگار باشد. این پژوهش می‌تواند پایه‌ای تحقیقاتی برای پژوهشگران زمینه روان‌شناسی سلامت و مشاوران دانشگاهی باشد.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله پژوهشگران، از دانشجویان-معلمان پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان استان کردستان، که صرفاً به‌عنوان مصاحبه‌شونده در این پژوهش ما را یاری کردند، نهایت تشکر را دارند.

ویسانی، م.، رهبری، ع.، و الهامی، ع. (۱۴۰۳). اثربخشی معنادرمانی دینی بر امید به زندگی و افکار خودکشی زنان مبتلا به بیماری ایدز. *مطالعات اسلامی در حوزه سلامت*، ۱(۱)، ۱۳-۲۴. https://ish.tums.ac.ir/article_40407.html

References

- Ajam Ekrami, A., Rezaei, T., & Bayani, A. A. (2015). Studying the relationship between job hope and academic motivation with burnout. *Journal of Knowledge and Health*, 10(1), 44-50. [In Persian]. https://www.sid.ir/fa/VEWSSID/J_pdf/46113940107.pdf
- Alipour, A., & Arab-Sheibani, K. (2011). Relation of hopeness and happiness with Job satisfaction among teachers. *Journal of Modern Psychological Researches*, 6(22), 65-78. [In Persian]. https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_4160.html
- Amiri Esfarjani, Z., Hashemianfar, S. A., & Ghasemi, V. (2019). A study on social hope: A grounded theory research. *Social Problems of Iran*, 10(1), 27-51. [In Persian]. <https://andisheeslam.monster/fa/article/journal-number/45739/>
- Arshadi-Bahadur, M. (2011). Investigating hope in religious spirituality. *Marafat Journal*, 30(3), 89-100. [In Persian]. <https://marifat.nashriyat.ir/node/3964>
- Asgari, P., Safarzadehm S., & Mazaheri, M. M. (2013). The relationship between religious beliefs and life expectancy with spiritual health. *Quarterly Journal of Intercultural Studies*, 7(18), 135-157. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/497292/fa>
- Belting, H. (2014). An anthropology of images: Picture, medium, body (T. R. Dunlap, Trans.). Princeton University Press. Retrieved from https://books.google.com/books/about/An_Anthropology_of_Images.html?id=vP9CngEACAAJ
- Chignell, A. (2023). The focus theory of hope. *The Philosophical Quarterly*, 73(1), 44-63. <https://doi.org/10.1093/pq/pqac010>
- Colla, R., Williams, P., Oades, L. G., & Camacho-Morles, J. (2022). "A New Hope" for positive psychology: A dynamic systems reconceptualization of hope theory. *Frontiers in Psychology*, 13, 809053. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.809053>
- Ebrahimi, N., Sabbaghian, Z., & Abolghasemi, M. (2011). Investigating relationship of hope and academic success of college students. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 17(2), 1-16. [In Persian]. https://journal.irphe.ac.ir/article_702752.html
- Furnham, A., & Christoforou, I. (2007). Personality traits, emotional intelligence, and multiple happiness. *North American Journal of Psychology*, 9(3), 439-462. <https://www.researchgate.net/publication/228667452>
- George, L. K. (2010). Still happy after all these years: Research frontiers on subjective well-being in later

- بهداشت و درمان، ۷(۳)، ۷-۱۵. <https://sanad.iau.ir/Journal/jhm/Article/805533>
- صادقی، م. (۱۳۹۷). تحلیل معیار عقلانیت و وجوه اخلاقی امید. *آینه معرفت*، ۱۸(۵۷)، ۱۱۲-۱۳۱. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1473621/>
- عجم اکرامی، آ.، رضایی، ط.، و بیانی، ع. ا. (۱۳۹۴). بررسی رابطه امید به کار و انگیزش تحصیلی با فرسودگی. *دانش و تندرستی در علوم پایه پزشکی*، ۱۰(۱)، ۴۴-۵۰. https://www.sid.ir/fa/VEWSSID/J_pdf/46113940107.pdf
- عسگری، پ.، صفزاده، س.، و مظاهری، م. م. (۱۳۹۱). رابطه باورهای دینی و امید به زندگی با سلامت معنوی. *مطالعات میان‌فرهنگی*، ۷(۱۸)، ۱۳۵-۱۵۷. <https://sid.ir/paper/497292/fa>
- علی‌پور، ا.، و اعراب‌شیبانی، خ. (۱۳۹۰). رابطه امیدواری و شادکامی با رضایت شغلی معلمان. *پژوهش‌های نوین روان‌شناختی*، ۶(۲۲)، ۷۸-۶۵. https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_4160.html
- قهرمانی، ل.، طهرانی، ه.، رجبی، ع.، و جعفری، ع. (۱۳۹۹). ارتباط بین دو مفهوم امیدواری و شادکامی در دانشجویان آموزش بهداشت و ارتقای سلامت ایران، ۸(۲)، ۱۰۷-۱۱۷. <http://sid.ir/paper/365714/fa>
- کلانتری، ح. ر.، افشانی، س. ع.، اسلامی، ح.، و اسلامی، س. (۱۴۰۱). الگوی داده‌بنیاد بر ساخت امید اجتماعی در رسانه ملی. *پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی*، ۱۲(۲۶)، ۲۵۶-۲۷۷. <https://sid.ir/paper/307255/fa>
- محمودی، م.، زهراکار، ک.، و شعبانی، ح. (۱۳۹۲). اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی بر بهبود کیفیت زندگی دانشجویان. *روانشناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی*، ۱۰(۳۷)، ۷۹-۷۱. <https://www.magiran.com/paper/1197201/>
- مطهری‌پور، م.، و آذربایجانی، م. (۱۳۹۶). ساختار معنایی امید در آیات قرآن کریم. *مطالعات تفسیری*، ۸(۳۲)، ۵۹-۸۰. <https://sid.ir/paper/221809/fa>
- نورایی، م.، و عبدالله‌زاده، ل. (۱۳۹۴). افزایش امید به زندگی از دیدگاه اسلام. *همایش اسلام و سلامت روان (اولین همایش ملی و دومین همایش منطقه‌ای)*. <https://sid.ir/paper/843127/fa>

- strengths and virtues: A handbook and classification. Oxford University Press. <https://www.barnesandnoble.com/w/character-strengths-and-virtues-christopher-peterson/1147707724>
- Pleeling, E., Exel, J. V., & Burger, M. (2022). Characterizing Hope: An interdisciplinary overview of the characteristics of hope. *Applied Research in Quality of Life*, 17(3), 1681–1723. <https://doi.org/10.1007/s11482-021-09967-x>
- Sadeghi, M. (2018). from the rationality of the hope to the morality of the hope. *Quarterly Journal of Islamic Philosophy and Theology*, *Ayenah Ma'rafet*, 18(4), 107-126. [In Persian]. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1473621/>
- Sain, B. (2020). What is This Hope? Insights from Christian Theology and Positive Psychology. *Journal of Moral Theology*, 9(1), 98–119. <https://jmt.scholasticahq.com/article/11607-what-is-this-hope-insights-from-christian-theology-and-positive-psychology>
- Samavi, A., Araban, S., Javdan, M., RaisSaadi, R. H., & SheikhiFini, A. A. (2012). Comparing hope and academic self-efficacy beliefs in high and low achievement students: A causal-comparative study. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 2(8), 7998–8001.
- Sarlak, A., & Savari, A. (2016). The effect of socio-economic factors on life expectancy in Iran. *Health and Treatment Management*, 7(3), 7-15. [In Persian]. <https://sanad.iau.ir/Journal/jhm/Article/805533>
- Snyder, C. R. (Ed.). (2000). *Handbook of Hope: Theory, Measures, and Applications*. Academic Press.
- Snyder, C. R., & Lopez, S. J. (2001). *Handbook of Positive Psychology*. Oxford University Press.
- Tawakol, M., & Heidari, A. (2014). The relationship between quality of life and hope for the future with depression among divorced and divorced women in Ahvaz city. *The 3rd National Conference on Psychology and Behavioral Sciences*, Tehran. [In Persian]. <https://civilica.com/doc/430589>
- Vaisani, M., Rahbari, A., & Elhami, A. (2024). The effectiveness of religious semantic therapy on life expectancy and suicidal thoughts of women with AIDS. *Journal of Islamic Studies in the Field of Health*, 8(1), 13-24. [In Persian]. https://ish.tums.ac.ir/article_40407.html
- Wittgenstein, L. (1968). *Philosophical Investigations* (G. E. M. Anscombe, Trans.). Blackwell.
- Zahed-Babalan, A., Ghasempour, A., & Hassanzadeh, S. (2011). The role of forgiveness and psychological toughness in predicting hope. *Knowledge and Research in Applied Psychology*, 12(45), 12-19. [In Persian]. <https://sanad.iau.ir/Journal/jsrp/Article/891885>
- life. *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 65B (3), 331–339. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbq006>
- Ghahremani, L., Tehrani, H., Rajabi, A., & Jafari, A. (2020). The relationship between the concepts of hope and happiness in students. *Iranian Journal of Health Education and Health Promotion*, 8(2), 107-117. [In Persian]. <http://sid.ir/paper/365714/fa>
- Hosseini, S. M. (2010). The relationship between life expectancy and psychological toughness, *Quarterly Scientific-Research Journal of Thought and Behavior in Clinical Psychology*, 3(12), 57-65. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/455588/fa>
- Jahangiri, J., & Mohammadi, N. (2018). Sociological explanation of the relationship between political hope and social indifference (Case study: Shiraz University students). *Social Studies and Research in Iran*, 7(1), 127-150. [In Persian]. <https://www.noormags.ir/view/fa/magazine/number/91812>
- Kalantari, H. R., Afshani, S. A., Eslami, H., & Eslami, S. (2023). The database pattern of the social hope construction in the national media. *Quarterly Journal of Cultural Protection of the Islamic Revolution*, 12(26), 227-256. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/307255/fa>
- Khalilian-Shalmazari, M. (2021). Components and conceptual model of hope based on verses of the Holy Quran: A reading with a psychological approach. *Cultural Psychology*, 5(2), 1-24. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/1057724/fa>
- Kleinke, C. L. (2002). *Coping with life challenges* (2nd ed.). Waveland Press. <https://www.biblio.com/book/coping-life-challenges-2nd-edition-chris/d/1379567991>
- Kwong, J. M. C. (2020). *Hope and hopefulness*. *Canadian Journal of Philosophy*, 50(7), 832–843. <https://doi.org/10.1017/can.2020.30>
- Mahmoudi, M., Zahrakar, K., & Shabani, H. (2013). The effectiveness of life skills training on improving the quality of life of students. *Developmental Psychology: Iranian Psychologists*, 10(37), 71-79. [In Persian]. <https://www.magiran.com/paper/1197201/>
- Motaheripour, M., & Azarbaijani, M. (2018). The semantic structure of hope in the verses of the Holy Quran. *Journal of the Holy Quran and Islamic Texts*, 8(32), 59-80. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/221809/fa>
- Nouraei, M., & Abdollahzadeh, L. (2015). Increasing life expectancy from the perspective of Islam. *Islam and Mental Health Conference (First National Conference and Second Regional Conference)*. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/843127/fa>
- Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). Character